Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 113 (12203) | 1983 чылдың май 15, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

ДҮРГЕН ДООЗАР

Республиканың тарылга шөлдеринде часкы ажылдар

Тее-Хем районнуң ажыл-агыйларының кайызының-даа хову-шөлдеринге бааргa мында часкы хову ажылдары кидиң түлүк чоруп турар. Тарылганы кыска хуусаада, организастыг доозар дээш ховунуң ажыл-шынчилери кызымак ажылдап, планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш аразында чарыштыг калбарткан, демниг ажылдап турарлар.

«Чодураа» совхозтуң Сайгында бот-орулга-чарылгалыг № 1 звенозун Үкей Хая удуртуп турар. Ол звенонуң механизаторларының бир эвлээ тараа культураларын чаштырын турда, еске эвлээ дараазында шолду тарын киритеринге белеткеп турар болду.

—Эрткен чылын бо шөлдерден эвээш эвес дүжүттүг ап, эки ажылдаан улуг бис. Бо чылын чаа техниканы база алдывыс, механизаторларның ажылының бүдүшүүр-даа аажок, олар тура-соруккурдаа ажылдап турлар. Звеноларывыстың кайызы-даа бот-орулга-чарылгаже кирген. Ындыг болганда, түгле соолгу түшелден—күскү дүжүттүң түшелиниден оларның алыр орулгазы хамаарыкыр. Часкы хову ажылдарында хаара туттунган механизаторларның ажылга харыысалгазы, чурум-сагылгазы оон база дыка хамаарыкыр апаар—деп, «Чодураа» совхозтуң кол агроному. Нордуп-оол Лакпаевич Сарыглар чугаалады.

Ол-ла совхозтуң Ужарлыг-Хемде мал чеми белеткээр бот-орулга-чарылгалыг звенозун дуржулгалыг механизатор Максим Дүүчүп удуртуп турар. Ында ажыл-иш базала хайныышкынныг.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: совхозтуң кол агроному Н. Сарыглар № 1 звенонуң механизаторлары-биле. Чаштырылга үезинде.
Авторнуң фотозу.

— «Часкы тарылганы кыска хуусаада бедик шынарлыг доозар!». Амгы үеде хову ажылдыгларның кол лозуну бо. Ону күүседир дээш «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң бүгү механизаторлары бир демниг ажылдап турар—деп, совхозта партком секретары Николай Зиновьевич Бородулин каш хонук мурнунда чугаалады. — Час узамдыгын, хат доцат соксавастап тур. Ынчангаш шык базырыышкынын дооскаш, тарылга эгелээр үени манап тур бис.

Ук совхозче дүүн телефоннарымга, совхозтуң директору Виктор Иванович Жирнов «баштайгы агрегаттар бөгүн чаштырылгаже үнду, механизаторларның хейаъды бедик» деп харылады.

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хову ажылдыглары оң бирги беш чылдың үшкү озек чылында 10885 тонна тарааны бүдүрер болгаш оон 1600 тонназын күрүнеге садар. Олар оон ыцай 6728 тонна чемгерилге единицалыг мал чемин база бүдүрелер. Совхозтуң мал чеми бүдүрер бот-орулга-чарылгалыг отряды эрткен чылын республиканың социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, мал чемиринң хойнуң бүдүрүп, еске ажыл-агыйларга чүгле мал чеми тарааны безин бир муң тонна ажыр саткан.

Хову ажылдыглар бо чылдың тарылгазынга ажыглаар черни эрткен чылын-на белеткеп, үрезинни четчелеп алган. Техника септелгезин бедик шынарлыг болгаш организастыг чоруткан. Бо бүгү ажылдарга социалистиг чарыш улуг рольду ойнаан.

Николай Зиновьевич-биле совхозтуң шөлдерин кезип, мал чеми болгаш тараа өстүрер отрядтарга чордувус. Кайы-даа шөлге кээрге, эрткен чылын-на белеткеп каан хирезинде, арыг-силиг, бок үнүш көзүлбес болду.

— Бок үнүг дег черивис мыя алдан гектар чер бо. Мурнуку чылдарда сиген тарыг турган черни бо чылын картофель олуртуру-биле ангдарып алдывыс. Картофель олуртурунга чедир ийи-үшдаа катап болбаазырадып, бок үнүжүн чок кылыр бис. Шөл дең-дески болзун дээш оцгул-чиңгил черлерин, үзертрактор-биле дескилеп тур бис. Ынчап албас болза, картофель олуртур болгаш ажаар машиналарга берге болур, чайын картофельдиң ажаалдазын чорудары база болдунмас апаар — деп, отряд начальниги Валентин Корнеевич Попов тайылбырлады. Ол черде минералдыг чемишчидилге база төккеп. Мурнунда сиген турган чер боорга, органиктиг чемишчидилгени бо чылын төкпезин шиитпирлээн.

Тараа өстүрер отрядтың төвү кезек-кезек аъргаларлыг тейлериниң бирөзүниң кырында болду. Оон тараа шөлдери костүп чыдар. Бүгү машина-техниканы шугуманып турган чыскаап каан. Механизаторларның аъштавырчемненир, удуур-чыдар болгаш дыштанып чөрлери арыгсилиг, чырык, чылыг. Өрээлдерни батареялар чылдыын турар. Механизаторлар приёмникти-даа дыңнап, телевизорну-даа көрүп турар. Оларның совхоз төвү-биле чугаалажыр рациязы база бар. Поварларның кылып турар квазының амданнын чүү дээр!

— Ажыл үлузу суксун чок болза хорижок, ынчангаш квас үргүлүү белеп турар ужурлуг. Өске аъш-чем база четчир — деп, мында дөрт чыл ажылдап турар улуг повар Тамара Зубкова чугаалады. Оон дузалакчызы Светлана Бурнышова база ол хире ажыддаан.

Чунар-бажың база изиг, үргүлүү ынчаар турар. Бо бүгүнүң көөрге, совхозтуң директизиниң кадыг-берге ажылдыг улусче кичээнгей салып турары илдең. Чуруктар, лозуннар база четчир. Социалистиг чарыштың негелделери, шаңнал-макталдың хемчээлдери болгаш кылыр ажылдың норма-чижектери шүпту бар. Мындыг турда механизаторларның кызымак ажылдаары чоп. Ынчалза-даа олардан негелде база улус. Чижээлээрге, социалистиг чарыштың түңнелин үндүрдерде сагылга-чурумдан аңгыда ажылга айыыл чок чорукту сагыырын, эт-сепке камнаын, ажылдың шынарын болгаш оске-даа негелделерни барымдаалары база көрдүнген.

Тараажылардан силерде четпес чүве чүл деп айтырарымга, чаңгыс күзел — дүргеи ажылдың бригада керээлиг аргазынче шилчиири диштилер. Мындыг түткүлдүг, кызымак болгаш пайыралдыг коллективтиң салдынган соруглаларны чедишкиниг күүседиринге чигзиниг турбас.

К. ЧООДУ.

ЧЕРНИ, СУГНУ ЧӨП АЖЫГЛААР

Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхоз ниитизинбиле 2772 гектар суггаттыг тарылга шолдуг. Оон иштинде мал чеми культураларын 733 гектарга, тараа культураларын 970 гектарга, кок суланы 350 гектарга, погааны 10 гектарга тарыры кордүнген. Суггатчыларда 19 звено ажылдап, ында 69 кижи хаара туттунган. Оларның аразында Ленин орденинин эдилекчизин, күш-ажылдың хоочуну Оолак Донгак, Чүүней Кара-Сал, Лама Кара-Сал, Семис-оол Хомушку болгаш өскелер-даа бар. Олар чыл санында боттарынга быжыглаан суггаттыг черлеринден эки дүжүттүг ап турар.

Ынчалзажок черни хөй чылдарда тарып келгенинден оон чемишкири баксыраан. Минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгени ховушөлдерге четчири-биле төп, мурнакчы дуржулганы четче ажыглавайн турар. Тарылга эдлчештирилгезин шын органвизаставайн келген. Чылдыңна ол-ла шөлдерге бодүүн арга-биле тарын каар. Оон бок үнүштер көвей үнер.

Бо совхозтуң девискээринге хамаарыкыр турар суггарылга системазының кылган бугаларының чамдыызынга суг четпезинин түңнелинде ажыглалдаң үнген. Ол дээш хөй акша-хөрөнгини үндүргени кымга-даа биллингир. Оларны ажыглалга киирер талазы-биле хемчээн алза. Бир эвес ону ажыглалга киирер болза, совхозтуң № 1 хойжу бригадазының малчынарынга кышкы үеде четчир чемни белеткеп ап болуур.

Буга уннарында оңгул-чиңгил черлер ковүден, ынаар база хөй суг чарыгдаттынын турар. Оон Барлыктың суу сыыган, суггатчыларга суг чедишпейн баар.

Моон суггат каттыжыышкыны чогуур түңнелди үндүрзе эки. Барлыктың бүгү суггат системаларына сугну суггатчыларга ойлеп бээр техника-биле хандыргаш, тускай кижиден тургузары чугула. Черни эө көрүп, мурнакчы технологияны ажыглаар үе келген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

АЯН-ЧОРУКТУҢ ТҮҢНЕЛДЕРИН БҮРҮН ЧҮҮЛДҮГЗҮНГЕН

М. С. Хертекти Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет органнарга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база 50 харлаапы-биле холбаштыр улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң күүскомунун секретары Макар Сынакович **Хертекти Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДҮМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.
1983 чылдың май 13.

БЕРЛИН (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Политбюрозу болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүлели ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонекер баштаан ГДР-ниң партия-күрүне делегациязының ССРЭ-ге албанның пайыралдыг аян-чоруунуң түңнелдерин чугаалажып көрген болгаш оон түңнелдерин бүрүнү-биле чүүлдүг деп санаан. Ол дугайын албан хуузунун дыңнадыында чугаалап турар.

Ол документинде демдеглээн болза, ол аян-чорук акыдүүмә ийи улустуң аразында пайыралының чырыткылыг коргузүүү болу берген болгаш ГСЧП биле СЭКП-ниң, ГДР биле ССРЭ-ниң аразында харылзааларның чаа үе-чадазының эгезин салган. Ленинчи партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчулары-биле чугаалажыышкынныр болгаш беседалар ийи чуртта социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннарның бүгү айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегейниң эң чугула айтырыгларының болгаш делегей ареназынга деткижип ходелириниң соруглаларының талазы-биле үзелбодалдарның бүрүн чаңгыс аайын бадыткаан.

Чугаалажыышкынныр үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андроповтуң кылганы Европага ядролуг чепсектерни кызыгаарлаар болгаш кызырар талазы-биле ССРЭ-ниң чаа боттуг саналдарының улуг ужур-дузазын дыцнадыгда онзалап демдеглеп турар. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелериниң тайбың шавар халдаашкынынга ол совет инициатива чаа идигни берип турар болгаш ортумак ыракшылдын чаа америк ядролуг чепсектерин Барыын Европага сайгара тургузарының талалакчыларының үгадылгаларының үндезин чогун бүзүредип турар.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозу болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүлели тайбыңны болгаш улустарның аймыл чок чоруун хандырарынче угланган политиканы моон соңгаар-даа боттандырып чорударда ийи чурттуң чоок харылзаалыг ходелириниң чугулазын айытканнар. Эң агрессчи империалистиг бөлүктериниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың боттандырып турары мөсилдежиишкинниң болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрериниң угланышкынынга удур, милитаризмге болгаш реваншизмге удур, ядролуг халапты айыылын чайладыры дээш демиселдиг соруглаларынга ынаыр политика, ынаыр ходелиишкин бүрүнү-биле дүгжүп турар.

ГДР-ниң делегациязының ССРЭ-ге аян-чоруу бүгү акыдүүмә улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, социалистиг дем каттыштырылгазы күрүнелериниң бузулбас чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаарынга чугула салыышкынны киирген дээрзин документинде айтып турар. Ол ышкаш экономиканың, бүдүрүлгениң эртемнин болгаш техниканың адырларынга кәды ажылдажылганы улам калбартырының чаа перспективаларын ол аян-чорук ажыткап, ол болза ГДР-ниң болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразынга пайырал харылзааларының болгаш кады ажылдажылганың экономиктиг үндезинниерин быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг.

ГДР-ниң ажылчы чоннары, партияның X съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, республиканы тайбының болгаш социализмниң чөлепгинжи кылдыр, ССРЭ-ниң идегелдиг эжи болгаш эвилелчизин кылдыр быжыглаарынга бүгү тала-биле дузалажыр, ийи чурттуң аразынга акы-дүүмә эвилелдиң ханыладырыпга боттарының бүгү күштерин салыр дээрзинге ханы бүзүрелин ГЧСП ТК-ның Политбюрозу болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлээннер.

ССРЭ-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң онгу чыыжының сески сессиязын 1983 чылдың июнь 16-да Москва хоорайга чыылдырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. КУЗНЕЦОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 чылдың май 14.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ДОКТААЛ КҮҮСЕЛДЕЗИН ЧУГААЛАШКАН

СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң эрткен чылын хүлээп алганы «1982—1985 чылдарда республиканың совхозтарынга өшкү, сарлык, теве, иви ажылын хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалын Барыын-Хемчик райкүүскомунуң канчаар күүседип турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралынга чугаалашкан.

Эрткен чылын ук районнуң совхозтары өшкүнүң баш санын өстүрер планын 100,4 хуу, сарлыктың—110 хуу күүседткен деп, улус депутатгарының Барыын-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазының бирги оралакчызы С. Ильенков дыңнаткан. Өшкү болгаш сарлык ажылын районга хөгжүдер дээш район Совединиң күүскому, көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелеги элээп ажылдарны кылып турар. Ук айтырыгны күүском хуралдарынга хөй удаа чугаалажып, СЭКП обкомунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазыбиле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган Өшкү болгаш сарлык бажын ковүдедир талазы-биле совхоз бүрүзүнге тус-тус даалганы бергеп.

Ындыг-даа болза, малдың үстүнде адаттыган чүзүүнүүн бажын бүрүн менди камгалап алыр, оон продуктулуун бедидер талазы-биле райкүүскомдаа, көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелели-даа бар арганарын долу ажыглавазан дээрзин көдээ ажыл-агый талазыбиле комиссияның хуралынга айыткан. Ол четпестерниң уржуунда малдың баш санының хораар чорду, ара салыры амдаа хөй. Чүгле бо чылдың бирги кварталында безин районнуң совхозтарынга 474 баш өшкүнү, эрткен чылын 131 баш сарлыкты янзы-бүрү чылдагааннардан хораткан.

Ол четпестериң бир кол чылдагааны болза, зоотехниктиг ажылдың деңнелиниң кудузу, технологтуг чурумну хажымдың турары деп ук хуралга айыткан. Чамдык специалистер ажыл-агыйжы эвес чоруктарбиле эптежип, боттарының дорт хүлээлгезин күүсетпейн турарлар.

Көдээ ажыл-агый министерствозу, Куруксаажыдылга катгыжыышкыны районнуң уксаажыдылга албанын кошкак удуртуп турарындан зоотехниктиг дыка хөй хемчеглерни эчизинге чедир боттандырбайн турар. Дугаарлаашкын соонда чамдык малды аңгы одарларже үспес чоруктар база бар.

Селекция-уксаажы д ы л г а ажылы кошкак, малдың чаш төлүүнүн тускай үүдү чок болуп турар. Сөөлгү чылдарда төрүүр чүс өшкүге онаалтыр 70—72 анай ап келген.

Сарлык ажылында селекция ажылы чогуур деңнелге четпейн турар.

Ол бүгү-биле чергелештир малчынарның мергежилии бедидер ажыл районда куду деңнелде дээрзин ук хуралга саналбергеннер чугаалаваннар. Бүгү-ле өшкү кадарчыларындан болгаш саолыкчылардан чүгле 12 кижи I база II класстың «Мал ажылының мастери» деп атты.

Бо четпестер чүвү көргүзүп турарын дээрге, райкүүском, районнуң агроүлетпүр каттыжыышкыны, совхозтар директорлары, көдээ Советтериниң күүскомнарын СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң эрткен чылын хүлээп алган ол доктаалын күүседир талазы-биле контрольду кошкак чорудуп келгени, өшкү болгаш сарлык ажылын хөгжүдер ажылды деп-деска боттандырбааны, малчынар ортузунга организакчы болгаш политиктиг ажылды кошкатканы, даандырган ажылы дээш специалистерниң ээ-харыысалгазын кудулатканы болур.

Партия Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, 1982 чылда хүлээп алганы «1982—1985 чылдарда республиканың совхозтарынга өшкү, сарлык, теве, иви ажылын хөгжүдер талазыбиле хемчеглер дугайында» доктаалын күүседип турарында бар четпестерни чайладыр талазы-биле практиктиг хемчеглерни алырын, малчынарның, бүгү звеноларын удуртукчуларының даандырган ажылы дээш ээ-харыысалгазын бедидерин, күш-ажылдың болгаш технологияның сагылга-чурумун үрээн фактыларны принципиалдыг ёзу-биле көөрүн Барыын-Хемчик райкүүскомунга, көдээ Советтериниң күүскомнарынга, совхозтар директорларынга, районнуң агроүлетпүр комплекизинин ажылдакчыларынга сүмелээн.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН, ИЗИГ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН-БИЛЕ

Күш-ажылчы коллективтер болгаш бүдүрүлгелерни, албан черлерин, организацияларны эргелеп башкарарынга оларның ролюн бедидер дугайында ССРЭ Хоойлузунуң төлевилелин таныжып чугаалажып көөрү бистиң республикага дыка организастыг болгаш ажыл-ишчи ёзу-биле эрткен.

Ол чугула ажылга белеткел баш удур хынамчалыг болган. Хоойлу төлевилелин районнарга база тус-тус коллективтерге-даа чугаалажып көөрү-биле планны чогаадып тургускаш, партия, совет, профэвилел база комсомол ажылдакчыларындан бөлүктерни чер-черлерге тургускулаан. Төлевилелди таныжып эгелээрининг мурнунда, ону канчаар организастаарының талазы-биле хуралдарны эрттиргилээн, коллектив бүрүзүнге харыысалгалыг кижилерни бадылаан.

Күш-ажылчы коллективтер дугайында ССРЭ Хоойлузунуң төлевилелии «Шын», «Тувинская правда» солунналарга парлагылаан. Таныжылгаларның канчаар чоруп турарын солуннарга «Чүүлдүгзүнүп деткип тур бис» деп рубрика-биле доктаамал парлап, телевидениеге, радиога дамчыдып келген.

Ук Хоойлунуң төлевилелии чугаалажып турда, чоннуң киирген санал-онаалдарын, ук документинии республиканың бүгү ажылчы чону улуг сонуургал-биле танышкаш, социалистиг демократияны улам хөгжүдер дээш Коммунистиг партияның, Совет чазактың сагыш салышкынының чаа илерелгези деп чон санап турарын бадыткаан. Күш-ажылчы коллективтер дугайында Хоойлу төлевилелин таныштырырга партия, совет органнарның база хөй-ниити организацияларының 400 ажыг харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен. Ол чугула документини күш-ажылчы 1593 коллективке таныжып чугаалашкаш, аңаа 108678 кижи олуржуп, 6565 кижи санал берип, төлевилелдиң түүлдериниң талазыбиле 453 саналлы киирген.

Ук хуралдарга санал-онаал бергеннериниң хөй нуруузу — коллективтериниң бот-идепкейин улам бедидер, боттарының мурнунда турар соруглаларны күүседиринге оларның харыысалгазын бедидеринге хамаарышкан айтырыгларже онза кичээнгейни үгландырган. Күш-ажылдың база бүдүрүлгенин сагылга-чурумун улам быжыглаар, ажыл шагы үзер, арагалаар чорук-биле демиселди күштелдиреринче коллективтеринии күжүн углаары тергиин чугула деп санаан.

Ук төлевилелдиң 9 түүлүнүң талазы-биле 200 ажыг кижи санал-онаалын берген. Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хойжузу К. Ш. Ооржак, Каа-Хем районда «Улуг Октябрь» совхозтуң бригадири К. С. Лифанов, Тожу районда чонның амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы С. Б. Мятей, № 957 көжүн чоруур механизастаттынган колоннаның мастери В. А. Шагарин олар ук түүлүге: «Чылдагаан чок прогулдаан хүнүерин ээлчеглиг шөлээзинден казыыр» база 8 түүлге: «Коллективтиң кежигүнеринге социал чингелдерни, бажыны бээринден эгелээш коллектив боду шиитпирлээр» деп сөстер-биле немээрин саналдаайнар.

Бай-Тайга районнуң Тээлиде харылзаа белдириниң электромонтёру И. Б. Бичечей, «Саян» совхозтуң ажылчыннары А. Ч. Чимит-Доржу, Д. С. Дотпаа болгаш өскелер-даа 12 түүлге «Бүдүрүлгенин муракчыларын чазактың шаңналынга киирерде коллектив кежигүнеринин санал-болалын барымдаалаар» деп сөстерни киирерни саналдаанаар. Таңдыда «Коммунизмниң херели» совхозтуң механизатору А. Н. Ондар, Бии-Хем районнуң үлетпүр комбинадының чазанычызы П. М. Леонов олар 7 түүлдү улам тодарадып, коллективтиг керээни администрацияның бүрүүзу-биле үскенде, бүрүүлүглерга хемчег хүлээдириниң негелдезин база көөр» деп немээрни саналдап киирген.

Хоойлу төлевилелиниң 20 түүлүнге немелделер киирерин барык хурал бүрүзүнге-ле улус саналдагылаан. Чижээлээрге, ийиги абзацта «хөй-ниити организацияларының» дээнинин орнуна «профэвилел комитеттери» дээрни, а ол ышкаш үшкү абзацта «хуралдарны, конференцияларны «эргежок чугулазын барымдаалар турган эрттирери» дээрининг орнуна «квартал санында эрттирер» деп бижиирин саналдаан.

Оон аңгыда төлевилелдиң 13 түүлүн немээр дугайында түүрби ажыг кижи санал киирген. «Бүдүрүлгенин, организациянын күсели-биле мергежилии бедиткен кижилер бодунун коллективинге бир чыл дургузунда ыяап-ла ажылдаар» деп немээрни саналдап турар. Республиканың күш-ажылчы коллективтериниге, бүгүлээн хуралдарга санал берген эштериниң кол нуруузу ук документинии кысказы-биле «Күш-ажылчы коллективтер дугайында ССРЭ Хоойлузу» деп адаары эптиг деп санаан.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, «УТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу Полит-оол Шаңмак бодунуң саналынга төлевилелдиң 20 түүлүнүң сөөлгү абаазында «коллективтиң хуралы оон иинти кежигүнеринин чартык кезии эвес, харын 75-тен эвээш эвес хуузу келген турда, хурал күүштүг болур» деп немээри чугула дээрзин айыткан. Чүге дээрге, хуралдарга чүгле активтер колдуу келир таварылгалар бар дээрзин бо сураглыг малчын чугаалаан.

Саналдарны өөренип түңнеп көөрге, чөл болза, машина-техниканың, дериг-хереселдерниң ажыглалыынче улуг кичээнгей салырын, бир эвес чоланың азы механизатор кижи бодунуң буруузу-биле техниканы үреп каан болза, оон аңаа турган үезинде буруулугун ортумак ажыл төлевирии тыртарын база саналдаан.

Күш-ажылчы коллективтер дугайында Хоойлу төлевилелии чугаалажып таныжып турар үеде дыка хөй кижилер, түстүс коллективтер-даа бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Чижээлээрге, «Тиилелге» совхозта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Д. С. Данзыра удуртқан үшкү транспорт отрядының механизаторлары база «Шамбалыг» совхозта № 1 трактор-хову бригадазының кежигүнери часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг байдалга эрттирерин хүлээнген. Шак ындыг патриотчу эгелээшкиннерни өске-даа районнардан көрүп болур.

Хоойлу төлевилелии чугаалажып көөрүп турар үеде республиканың ажылчы чону чамдык совет, ажыл-агый органнарының база профэвилел организацияларының адрезинге шынгы шүгүмүүлелдерни кылгылаан. Эң ылангыя социалистиг чарышты организастаарында, коллективтиг керээлерни чараарында болгаш оон негелделерин күүседиринде, күш-ажылдың база бүдүрүлгенин сагылга-чурумун быжыглаарында, коллектив кежигүнеринии социал-культура болгаш чурттагга-амыдырал байдалын улам экижидеринде шынгы четпестерни айыткылаан.

Шак ол санал-онаалларны сайгарып, түңнеп көөрүп, айыттынган четпестерни чайладыры-биле практиктиг хемчеглерни ап турар. Хоойлу төлевилелиниң чугаалажыышкыны болза, бистиң республиканың ажылчы чоннарының политиктиг медерелинии, оларның бот-идепкейинии бедээнин, ниитилелдин хереэн башкарарынга оларның улуг соңуургалдыын база катап бадыткап көргүскен.

Патриотчу, интернационалчы кижизидилге

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ

«Ажылчы чоннарының, аныяктарның патриотчу, интернационалчы кижизидилгезин улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП обкомунуң IX пленумунуң доктаалын күүседири-биле районнуң партия организациялары элээн ажылдарны кылып чоруткан. Ол айтырыгны партия райкомунуң пленумунга база чугаалашкан.

Коммунистер, районнуң бүгү ажылчы чоннары, совет улус-биле бир демей, совет улустарның интернационалчы улуг өг-бүлезинге хамааржып турарынга улам-на ханызы-биле чоргаарланып, он бирги беш чылдың өзек чылында чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алыр дээш, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң каттышкан байырлыг хуралынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң «ССРЭ-ниң 60 чылы» деп илеткелин районнуң ажылчы чоннары база коммунистери бедик көдүрлүүшкүн-биле таныжыканнар. Интернационалчы кижизидилге ажылын улам ыңай экижидер талазы-биле СЭКП райкому болгаш хөй-хөй партия организациялары организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарны дээштиг кылдыр чорудуп турар.

Ылаңгыя «Нарын», «Чаа орук» совхозтарда, Нарын, Бай-Даг ортумак школаларында, районнуң хереглекчилер ниитилелинде, кижи эмнелгезинде парткомнар болгаш партия организациялары профэвилел, комсомол организацияларынга удуртулганы экижидип, совет патриотизм болгаш социалистиг интернационализм дугайында кежээлерни, конференцияларны, пионерлер чыыштарны, диспуттарны эки белеткелдиг эрттирип турар. Үстүнде адаан школаларда интернационалчы найыралдың клубтары доктаамал ажылдап, бистиң чуртувустуң өске школалары-биле база Моолдуң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның пионерлери-биле чагаалажып турарлар.

Школаларның класс, отряд бүрүзү кайы-бир республикага тураскааткан темалыг кежээлерни, чыыштарны организастап, концерттерни көргүскүлээн турар. Ол ышкаш тускай альбомнарны база дерип кылгылаан.

Бистиң чурттуң хөй националдыг улустарының ак-дуңма интернационалчы найыралынга тураскааткан бот-тывынгыр уран чүүлдүң көрүлделери чурттакчылыг суурларга агитквартал дар аайы-биле эрткен. Район төвүнүң албан организациялары, күш-ажылчы коллективтери ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга алдар болдуруп, 15 эвилелдешкен республиканың, 20 автономнуг республиканың ол ышкаш автономнуг областарның, округтарның экономика-культура хөгжүлдезиниң, чурттакчы чонунуң амыдырал чанчылдарының онзагай чүүлдеринге дүүштүр бот-тывынгыр агитация уран чүүлдүң көрүлделерин организастап эрттирип турар.

ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар болдуруп республикага чарлаттынган дайынчы патриотчу ырларның конкурузун районга организастап эрттирген. Районнуң «Хүлүмзүрүг» агиткультбригадазының концертин теледамчыдылгага көргүскен. Интернационалчы кижизидилгениң херээнге политиктиг болгаш чечен чогаалдың, уран чүүлдүң номнары чугула кижизидикчи рольду ойнап турар. Бо талазы-биле районнуң төпчүткен библиотека системазы, ооң чер-черде филиалдары улустарның найыралынга алдаржыткан тускай булуңнарын, делгелгелерин организастап дерип турар.

Л. И. Брежневтиң «Сактыышкыннар», Ф. Угловтуң «Чон аразында кижи», Х. А. Анчимаа-Токаның (бодунуң кириилгези-биле) «Эрткен оруктарым» деп номнарынга номчулга конференцияларынга чон идепкейлиг киришкен. РСДП-ниң II съездизиниң ажыттынганының 60 чылынга, Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканының 40 чылынга тураскааткан өөреникчилерниң уран-чүүл фестивалы организастыг эрткен.

Чамдык кылдынып турар ажылдар-биле чергелештир районда ажылчы чоннарның, аныяктарның патриотчу, интернационалчы кижизидилгезиниң херээнде четпестер бар. Совет улустуң ак-дуңмалышкы найыралын быжыглаарының күчүлүг чепсээ орус дыл болуп турар. Орус дылды школаларга, ясли—садиктерге башкылаарының шынарын экижидерниң талазы-биле практиктиг хемчеглерни школаларда партия организациялары, райкүүскомнуң улус өөредилге килдизи ап чорудар ужурлуг. Партия обкомунуң IX пленумунга бистиң районнуң чамдык школаларында өөреникчилерниң орус дыл талазы-биле билии куду деңнелде деп шүгүмчүлелден райкүүскомнуң улус өөредилге килдизи, школаларның башкылар коллективтери улуг түңнелди үндүрер апаар.

Ажылчы чоннарның, аныяктарның патриотчу, интернационалчы кижизидилгезинге хамаарыштыр ажылдар «Мөрен», Ленин аттыг совхозтарның девискээринде кошкак тургустунган.

Аныяктарның шериг-патриотчу кижизидилгезинче ВЛКСМ райкому, совхозтарда комсомол комитеттери, районнуң шериг комиссариады, ДОСААФ райкому ам-даа кошкак кичээнгей салып турар.

Ажылчы чоннарның, аныяктарның патриотчу, интернационалчы кижизидилгезин экижидер талазы-биле тускай ап чорудар хемчеглерни чоокта чаа болуп эрткен СЭКП райкомунуң пленуму хүлээп алган. Совет Тываның ам болур юбилейинге белеткелдер аныяктарның мөзү-шынар, патриотчу болгаш интернационалчы кижизидилгезин экижидеринге улуг салдарлыг болур.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине Секретары эш Ю. В. Андроповтуң «ССРЭ-ниң 60 чылы» деп илеткелинде чүүлдерге болгаш түңнелдеринге дүүштүр ажылчы чоннарның интернационалчы кижизидилгезин экижидер дээш партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары бүгү ажыл-чорудулгазын олче угландырар болгаш Тываның ССРЭ-ниң составынга эки-тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл оюн төлептиг уткуурунче ажылчы чоннарны мобилизастаары.

Д. ДАМБА-ХУУРАК,
СЭКП Эрзин райкомунуң инструкторы.

ЛЕНИНГРАД. Балтийниң судно тудуушкунунуң Серго Орджоникидзе аттыг заводунуң судно эптээр кол черинде атом күжү-биле ажылдаар «Россия» дээр кайгамчык улуг ледоколду тудар талазы-биле ажыл изиг-түлүк чоруп турар. Атом күжү-биле хөделир кайгамчык улуг корабльди сугже хуусаазындан эрте эжиндирип киирер дээш социалистиг чарышты корабльдер кылыкчылары калбак нептереткен.
ЧУРУКТА: «Россия» дээр атомнуг ледокол тудуушкунун заводтуң кол эптелге черинде чорудуп турары.
С. СМОЛЬСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Көскү агитация

ХОВУ ТУРЛАГЛАРЫНДА

Тываның ССР Эвилелиниң составынга эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чылының байырлалынга уткуштур база он бирги беш чылдың өзек чылында Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары бедиткен социалистиг хүлээлгезинге тараа культураларын бир гадаа 12 ц., картофельди — 90 ц., ногаа аймаан 150 ц., чаңгыс чылдыг сигенни 16 центнерден эвээш эвести өстүрерин даап-ган.

Трактор-хову бригадаларының төптеринде көскү агитация тараажыны хөй-аът киирип, ону чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже кыйгырып турар. Эки, көрүштүг кылдыр деригтинген бригада төптери ажыл-агыйларда бар. Механизаторларның, тараажыларның ажылдаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдал оларда тургустунган. Совхозтарның партия комитеттери часкы тарылга үезинде чорутса чогуур агитмассалыг ажылдарның планын тургускаш, бо хүннерде ажылды план ёзугаар организастап эрттирип турар.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөл хову турлаанда көскү агитация багай эвес дериттинген. Ажылчыншылерни күш-ажылче кыйгырган лозуннар, плакаттар хөй. Социалистиг чарыш экраны, социалистиг хүлээлгелер, көргүзүг самбыралары чаартынган.

«Искра» совхозтуң Теректе хову турлаанда көскү агитация эки. Кызыл пөсте лозуннар, салгын, хат аайы-биле эстеп турар кызыл туктар. Үстүнде көргенивис ийи совхозтуң ол хову турлагларында чунар-бажың, столовая доктаамал ажылдап турар.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Дагыр-Шемиде, Улуг-Ховуда, «Алдан-Маадырның» Шөлде-Тейде бригада төптеринде көскү агитация талазы-биле чаа чүүлдерни кылгылаан. Оларда чунар-бажың, столоваядан аңгыда кызыл-булуңнар бар. Номнар, журналдар, солуннар ында хөй. Телевизор ажылдап турар. Тараажылар хостуг шакта хөл шыдыраа, шашки, баскетбол, волейбол ышкаш спортчу оюннарны ойнап, дыштанып турар. Кызыл-булуңнарда тарылганы кыска хуусаада, шынарлыг чорударының план-графиктерин аскылаан. Чарыш экранын хүн бүрү долдуруп, чарыштың тиилекчилерин адап, мактап, хана-солуннарга мактап бижип турар.

«Хөндергей» совхозтуң Ак-Баалыкта хову-трактор бригадазын бо чылын көскү агитация-биле эки дерээн. Байдал мурнуку чылдарныындан оранчок дээре. Чаа телевизорну эккеп алган, кызыл-булуңга тургузуп, таарыштырып ажылдадыр деп турар.

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг байдалга чорударынче ажыл-агыйларның партия организациялары кичээнгейни мөөңнээн.

К. МОНГУШ.

Чылдар болгаш кижилер

АЖЫЛЧЫННЫҢ НАМДАРЫ

Бурунгу шагдан бээр-ле тыва улустуң «Ада көрбээнин — оглу көөр» деп ханы утказыг чугаазы бар. Аңаа бүрүн хамааржыр кижи — кобальтылыг Хову-Аксының хоочун ажылчыннарының баштайгызы, чер өрүмнээр мастер Сергей Мөчекович Түмен-Хөө болур.

«Ие көрбээнин — кызы көөр» деп чугаага ооң кады кырааны Севилбаа Толгаевна кирер. Ол солун амыдыралдыг, шынап-ла, биеэгиде тыва ава көрбээнин көрүп, чурттаан кижи. Оларның уруглары Петя биле Вера — амгы салгалдың кижилери.

— Владимир Ильичиниң адын эдилээн кудумчуга баштай чер бажың туткаш, арай сөөлзүредир бо улуг бажыңны тудуп ап, чурттаанымдан бээр 33 чылдың нүүрү болду — деп, Сергей Мөчекович чазык, өөрүшкүлүг чугаалап орар.

Сергей Мөчекович чоокта чаа 60 харлаан.

— Чурттаалгамда солун ужуралдарга эпти-ле таваржы бээр, элдепейлиг кижи боор мен. Эртемниг коммунизмниң үндезилекчизи Карл Маркстың төрүттүнген хүнүнде мени төрүттүнген кылдыр документилерде бижиттингенин база аас-кежик-тир — дээш бажын суйбап олурду:— Че, оон ыңай сураар болза, мээң төрүттүнген хүнүмде — Парлалга хүнү, В. И. Ленинниң үндезилээни «Правда» солуннуң үнген хүнү болур чорду.

— Охаай, оон-даа солун кылдыр тоолдай каавыт, Серёжа!— деп, Севилбааны хөглүг хүлүмзүрүвүшаан.— Ынчаар дилээр болза, мээң-даа хүнүмде солун чүүлдер хөй-ле.

«Тыва кобальт» комбинаттың тургустунуп келгени-биле ажылчын өг-бүле Түмен-Хөөлерниң күш-ажылчы намдары деңге баскан. Биеэде Түмен-Хөөнүң болгаш өскелериниң-даа өглери тургулаан ол-ла Кара-Хаяның чиге мурнуу чүгүнге, узун суук кызыл дыттар аразынга комбинаттың улуг цехтериниң туттунганын Сергей Мөчекович утпас. Ынчан Түмен-Хөөнүң чер өрүмнээр «ЗИФ-600» маркалыг станогу 600 метр ханы тамы дүвүнден кайгамчыктыг солун чаа минерал ушту эккелген, ону сөөлүнде барып «хову-аксит» деп ат-биле эртемге үндезилеп, адаан бадылаан. Ол-ла чылдарда база бир чаа минералды Тывага тураскаадып «тувит» деп адаан. Шынап-ла, аңчы арат Мөчектиң көрбээнин, оглу Түмен-Хөө көрүп, чаа байлактарның чажыттарын ажыдарынга үлүүн киирген.

Алдан чылдарның бедиин тепкен Түмен-Хөөнүң амыдыралында уттундурбас хүннерниң бирээзи — СЭКП хүрээлеңинге кирген хүнү. Ленин, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерни болгаш медальдарны С. К. Токаның холундан алганын сеткил ханып сактып чоруур.

1961 чылдың октябрь 11-де Севилбаа Толгаевна-биле Кызылга байырлыг хуралга чаладып чеде бергеннер. Аңаа Тыва автономнуг областы республика кылдыр эде организастааның дугайында С. К. Токаның солун илеткелин дыңнааннар.

Сергей Мөчекович Түмен-Хөө Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга ийи катап соңгудуп, кобальтылыг комбинаттың болгаш чурттаалга тудугларының канчаар-даа аажок хайныышкынныг, кидин түлүк чылдарда чоннуң чагыгларын күүседип, күрүне башкарарынга үлүүн киирип, хөйнү көрген.

Партияның Тыва область организациязының конференцияларының делегадынга каш удаа соңгудуп, хөй чылдарда «Тыва кобальт» комбинаттың партком кежигүнү чораан.

Оглу Пётр металлург мергежилдиг, спортчу, төлептиглерниң аразында, уруу Вера Кызыл хоорайда инженер-тудугжу.

Амгы хүннерде Сергей Мөчекович пенсияда.

— Герман Демократтыг Республикага, Польшага, Чехословакияга аян-чорук кылыр аас-кежиктиг болдум. Москваны болгаш Төрээн чурттуң өске-даа улуг-улуг хоорайларын көрдүм, Владимир Ильичиниң Мавзолейинге каш удаа кирдим. Лейпциг хоорайга часкы ярмаркага чорумда хелемечи дамчыштыр бир немец дарга айтырган чүве: «Мындыг чараш чер көрген силер бе?» «Бистиң Хову-Аксы, бистиң Тыва артык чараш» деп орустаарымга, ол немец бажын соганнадып, магадаар чораан — деп Сергей Мөчекович чоргаарал-биле чугаалады.

Чер өрүмнээр кадыг-берге ажылга чорааны дээш, Сергей Мөчекович 55 харлыында пенсияже үнзе-даа, ажылдаарын кагбаан, амгы хүннерде нефть баазада таңныылдар бригадири боол ажылдап турар.

К. ОЮН.

ОЛАРНЫҢ РОЛЮ УЛУГ

Көдээ ажыл-агыйны эртемге үндезилеп удуртуп, башкарарынга тускай эртемниглерниң ролю улуг. Олар эртем-техниканың чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге ажыглаар, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередир, боттарының чогаадыкчы, организакчы, тывынгыр талантызын чонга бараалгадыр ужурлуг. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге оларның өөредилгези дээш хүн бүрү доктаамал кичээнгейни угландырып турар. Ынчангаш оларның мурнунда шыңгыы негелде, бедик харысалга туруп турар.

Совхоз бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдеринге, экономиктиг күчү-шыдалын быжыглаарынга, мал болгаш чер ажылын база тудуг-суурну билдилиг хөгжүдеринге дээди болгаш ортаакы звенонуң специалистери көскү черни ээлеп турар.

Бо талазы-биле каш чижекти Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтан ап көрээли. Совхоз тускай эртемниг кадрлар талазы-биле бүрүн хандыртынган. Олар шупту тус черниң оолдар, кыстары. Совхозта янзы-бүрү профессияның ам 57 специалистери бар. Оларның иштинден 11 кижи дээди эртемниг. Специалистерден 18 кижи СЭКП кежигүннери. Амгы үеде совхозтуң күселии-биле 8 кижи өөренип турар, бүдүрүлгеге ажылдавышаан, дээди өөредилге черлеринде 16 кижи өөредилгезин уламчылап турар. Совхозтуң дирекциязы тускай эртемниг кадрларның амыдырал-чурттаалгазынче кичээнгейни экижиткен. Оларның тускай кичээлдерин совхозта доктаамал эрттирип турар.

Чедип алган эртем-билиин чонунга бараалгадып чоруур, онаашкан ажыл-херээнге ак сеткилдиг бердинген, күүседикчи сагылга-чурумнуг, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар специалистерни демдеглээри чугула. Оларга директорнуң мал чеми бүдүрериниң талазы-биле оралакчызы М. М. Доржу, МТМ эргелекчизи К. Ч. Барыстай, кол мал эмчизи М. Б. Чечек, Чыраа-Бажы салбырының зоотехниги С. Х. Мундукай, агроном М. К. Коңгаржап, хову-трактор бригадазының бригадири М. С. Ундуй-оол болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Эртем-техниканың чедиишкиннерин шиңгээдип ажыглаар, чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны амыдыралга боттандырар херекке оларның башкарыкчы ролю база бар. Дагыр-Шеминиң комсомолчу-аныяктарның хову-трактор бригадазының бригадири эш М. С. Ундуй-оол ук бригаданы элээн үр үе иштинде билдилиг удуртуп, коллективтиң хүндүткелин чаалап ап, планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседип келген.

Чамдык кылдынып турар ажылдар бар-даа болза, специалистерниң аразында боттарының эрге-хүлээлгелерин долузу-биле күүсетпес чоруктар бар. Чижээ: хойжу бригадаларның чамдык бригадирлери чүгле хүн эрттирип, эрегейлеп, хойжулар ортузунга организакчы ажылды четпес чорудуп турар. Ооң уламындан чамдык малчыннар чарбыттынар, азырадыкчы хөөннерлиг болуп турар. Ол ышкаш ниитиниң малын эң ылаңгыя бода малды демдектеп дугаарлаар ажыл сөөлгү үеде эрегей чоруп турар. Бо бүгү ажылдарга тускай эртемниглерниң ролю канчаар-даа аажок улуг.

О. КАРА-САЛ.

МУРНУУ ОДУРУГДА

ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң төвү-биле кадыр, кашпал Тоолайлыгда ошкү болгаш сарлыктың холушкак бригадазының аразынга ажыл-агый айтырыгларын дарый шиитпирлээри кончуг берге. Совхоз төвү-биле чүгле аъттыг, азы чадаг аргыжып, харылзажыр турган. Ынчангаш каш чыл бурунгаар бригада төвүнге рация тургусканы ында чурттап, ажылдап турар көдээниң ажыл-ишчилеринге өөрүнчүг болган.

Рация тургустунганындан бээр Антонина Сааяевна Мандыычы радистеп ажылдап келген. Бригаданың ажыл-амыдыралының база кым-бир кижи хенертен аарааанда дүрген дуза чедирер эмчини чалаар болгаш өске-даа айтырыгларны, совхоз төвү-биле харылзажып турган, бригада кежигүннеринге дуза чедирер ажылды ол чорудуп турар. Антонина Мандыычы Совет Тываның 40 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур сорулгалыг.

Аныяк коммунистиң ажылы чүгле харылзаа тударыбиле кызыгаарлаттынмаан. Ол коллективте профэвилел комитединиң ажылын идепкейлиг удуртпушаан, СЭКП райкомунуң кежигүнү хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. А. С. Мандыычы райком пленумунуң материалдарын малчыннарга шалыпкын таныштырып турар. Антонина Мандыычы Кызылга киномеханиктер курузун база дооскан. Тоолайлыгның бригада төвүнге кинолар кээрге, бригада кежигүннеринге ол күзелдиг-биле үдүрүп бээр.

Аныяк коммунистиң төлептиг ажылынга чаңгыс чер чурттуглары чоргаарланырлар.

Х. ЧҮЛЬДҮМ.

ЭРГИЖИРЭЭН КӨВҮРҮГЛЕР

Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозу Кара-Чода тайгаларының одарларынга шээр малын, сарлыын, ивээн чайгы үеде семирткеш, оларның эъдин, дүгүн, сүдүн күрүнеге дужаап, ажыл-агыйның экономиказын быжыглап турар.

Амгы үеде совхозта ортумак тускай болгаш дээди эртемниг кадрлар хөй апарган. Олар совхозтуң аңгы-аңгы адырларын удуртуп, ооң хөгжүлдезинге эвээш эвес үлүүн киирип турарлар.

Бистиң совхозтуң мал, чер ажылында чедиишкиннер бар. Ындыг-даа болза, малчыннарның амыдырал-чурттаалгазынче сагыш салбас, оларга дуза көргүспес чижектер бар. Ылаңгыя Кара-Чода тайгазының эдектеринде ажылдап чоруур малчыннар хөй. Оларның-биле аргыжылганы экижидер сорулга-биле Хемчик суунга ийи көвүрүгнү кылган. Олап кешкен малчыннар Сарыг-Ыяш, Даг-Дөзү, Хоолааш, Мозагалар, Улуг-Ийлер, Чиңге-Хем чайлагларынга чеде бээрлер.

Ол көвүрүглер ам эргижирээн. Оларны септеп-селип кылыр ажылдар уттундурган. Ам ол көвүрүглер таварты кежери бергедей берген. Мал-маган кежиреерге эглинчейни бээр. Сынып барып ушку дег апаар. Чижээ, эрткен чылын инек кадарчызы М. Иргит олап аъттыг кежип бар чыдырда, көвүрүгнүң ыяштары сынгаш, аъды-даа, боду-даа бергедеп турда, малчыннар таварышкаш, эжин айыылдан чайладып алганнар.

Бай-Тал көдээ Совединиң күүскому ол көвүрүглерни чаартып кылгаш, малчыннарның сеткилин өөртүр боор дээрзинге бүзүреп тур бис.

К. ХЕРТЕК.

Эрзинниң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинге ажылдап эгелээ-ле, Нина Намчаловна Сундуй ам он чыл болуп бар чыдар. Бо үениң дургузунда дааранкычының нарын мергежилин тергиин эки шиңгээдип алган. Амгы үеде ол чүгле мурнакчы ажылчын эвес, аныяктарның дуржулгалыг дагдыныкчызы, төлептиг бригадир. Ооң удурткан коллективи бо чылдың эрткен дөрт айының планын 110 хуу күүсеткен.
ЧУРУКТА: Н. Сундуй (оң талазында); ооң бригадазы.
В. ТАНОВТУҢ сөзү болгаш фотозу.

ЧУРТТАКЧЫ ЧОННУ ӨӨРЕДИП

Хамааты камгалалы бистиң чуртта бүгү чоннуң херээ. Ооң сорулгазы эң-не кижизиг болгаш буянныг: империализмниң агрессчи бөлүктери дайын-биле чөнгээлеп турар бо үеде, Чепсектиг Күштер-биле кады амгы үениң халдаашкын чепсек-херекселиниден чурттакчы чонну идегелдиг камгалаары, халдаашкынның ужуктарын чок кылыры. Ол айтырыгларны үезинде болгаш чогуур деңнелинге чедир шиитпирлээринге кол чүүл — белеткел ажылдары.

Чурттуң тылын амгы үениң чепсээнден чедиишкинниг камгалаары амгы үеде бүгү чурттакчы чонуң хамааты камгалалының өөредилгези чокка, штабтарның, удуртулга-кол составының болгаш хамааты камгалалының шериг-життинмээн бөлүктериниң белеткели чокка болдунмас. Ынчангаш партия, чазак хамааты камгалалын күштелдирериниң болгаш сайзырангайжыдарының айтырыгларын шиитпирлээринче, чурттакчы чонну массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгаланыр аргаларга өөредиринче доктаамал кичээнгейни салып турар. Ооң тодаргай херечизи — чурттакчы чонну хамааты камгалалынга өөредир системада үш чылда көрдүнген чаа программаны хүлээп алганы. Чаа программа ёзугаар өөредилгениң онзагай чүүлү болгаш кол аргазы — хамааты камгалалының нормативтерин албан күүседири-биле практиктиг белеткел болур.

Чаа программа ёзугаар өөредилгениң бир дугаар чылында чурттакчы чон камгаланырының аргаларын эки шиңгээдип алган турар ужурлуг база ол ышкаш камгалал херекселдерин херек кырында ажыглап билирин өөренир. Өөренип турар кижи бүрүзүнүң эки билип алган турар ужурлуг чүүлдери:

— айыттынган үезинде камгаланыр черни ээлээри, база ында доктааттынган чурумну сагып билири;

— камгаланыр чер хөмдүне берген азы үрели берген таварылгада ажыглаар үттеи үнүп билири;

— аңмаарларны камгаланыр чер кылдыр ажыглап билири;

— улуг кижиге противогазтың хемчээлин шын тодарадыры;

— айыттынган үезинде противогазты (респираторну) бодунга база качыгдаан кижиге шын кедирери, үрелген противогазты ажыглаарынга таарыштырары;

— бодун болгаш өг-бүлезиниң кежигүннерин айыыл чок черже көжүреринге белеткээри;

— хамааты камгалалын чарлаан медээ ёзугаар шын хөделири;

— хан төктүүшкүнүн доктаадыры;

— тускай шарыышкын пакеттерин, бинтилерни, шарыгларны, өске бар чүүлдерни ажыглап тургаш, балыгны шарыыры;

— хамааты камгалалының нормативтерин күүседири.

Хөй-хөй улус ажыл-агый объектилериниң хамааты камгалалының начальниктери чурттакчы чонну хамааты камгалалынга өөредиринче чугула кичээнгейни салбышаан, өөредилге бедик организастыг, профессионал болгаш методиктиг деңнелдиг болзун дээш, бүгү ажылдакчыларны болгаш албан-хаакчыларны өөредилгеже хаара тударының хемчеглерин ап чорудуп турар. Ындыг ажыл-агыйлар өөредилге дериг-херексели-биле эки хандыртынган баазаларлыг. Бөлүктерниң удуртукчуларынга специалистерниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның аразындан эртем-билиглиг, дуржулгалыг эштерни томуйлап турар. Профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының кичээнгейин база бо херекче угландырган. Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны өөрединге багай эвес түңнелдерни дааранылга фабриказының, чума аарыынга удур станциязының, республиканың уруглар эмнелгезиниң, Кызылдың аъш-чем бараанннар садыышын, «Туваснабсбыт» болгаш өске-даа черлерниң хамааты камгалалының начальниктери чедип ап турарлар.

Ынчалза-даа хамааты камгалалынче чер бүрүзүнде чогуур кичээнгейни салбайн турар. Ооң түңнелинде чамдык бүдүрүлгелерде чүгле ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар эвес, а харын-даа удуртукчу ажылдакчылар безин камгаланырының эт-херекселдерин болгаш камгаланыр аргаларын, хамааты камгалалының медээлерин чарлаан соонда канчаар хөделирин билбес боол турар.

Империализмниң агрессчи бөлүктери делегей байдалын айыылдыг деңнелге чедир дүшкүүрлендирип турар үеде чурттакчы чонну хамааты камгалалынга өөредиринге кошкак хамаарылга турбас ужурлуг. Улус ажыл-агыйының объект бүрүзүнүң начальниги чурттакчы чонну массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгаланырынга белеткелди чорударынга бедик харысалгалыг болур, ажылчыннарны, албан-хаакчыларны хамааты камгалалынга өөредириниң бүгү-ле хемчеглерин ап чорудар хүлээлгелиг.

А. САГАЛАКОВ,
республиканың хамааты камгалалының штавының начальнигиниң оралакчызы.

Аъш-чем программазын — амыдыралга

ЭЛЕКТРОТЕХНИКАНЫҢ САЛДАРЫ, ҮЛҮҮ

— Аъш-чем программазын боттандырарының чугула негеделдериниң бирээзи болза эртем-техниктиг дептилгени дүргедедири болур — деп, ССРЭ-ниң электротехника үлетпүрүнүң министри Анатолий Майорец чугаалады. — Көдээге дузаламчы улгадып, көдээ ажыл-агыйны электрижидеринге чаа бааза тургустунуп турар. Аңаа хамааржыр чүүлдер болза: көдээни электри-биле идегелдиг хандырарынга, эргежок чугула комплекстиг дериглер, мал болгаш чер ажылында хөй күш-ажыл негээр чорудулгаларны механизастаары болгаш автоматчыдары, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн болгаш малдың продуктулуун бедидеринге кескү салдарлыг дептилгелиг технологияны шиңгээдири кирип турар.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйының энергетиктиг күчүзү доктаамал улгадып турар. 1980 чылдың төнчүзүнде ол 445 млн. квт четкен, азы бир кижиге 18 квт онаажыр, электри энергиязын ажыглаары 109 млрд. квт. шак болуп турар, ооң иштинде 30 млрд. квт. шак. — көдээ чурттакчыларның коммунал-амыдырал хереглелдеринге үнүп турар. Электри дамчыдылгазының агаарда шугумнары ам 4 млн. км чедип турар болгаш барык-ла бүгү көдээ суурларда ол бар.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүреринге электри ажыглаары эрткен беш чылда барык-ла ийи катап өскен, ооң ачызында хол-биле кылыр күш-ажыл кызырылган.

Көдээ ажыл-агыйда электри хереглээшкиниң калбаа-биле ажыглап турар.

Сөөлгү он чылда чылыг алыры-биле электри энергиязын ажыглаары 3-10 катап өскен. Мал кажааларында вентиляцияга, тараа болгаш өске-даа продукция кургадырынга, суг чылыдарынга база мал чемин болбаазырадып белеткээринге, мал суггарарынга электри энергиязын хөй ажыглап турар. Чижээ, 165 градус чедир изиткен буе бээр электродтуг буе-генератор дериглери бар.

Электротехникага космос аппараттары база хамааржыр. Олар үнелиг медээлерни көдээ ажыл-агыйга берип турар болгай. ССРЭ-ниң ЭА-ның корреспондент-кежигүнү Николай Шереметьевский меңээ «Метеор» деп космос аппаратындан тырттырган чуруктарны көргүстү. Оларның хемчээли улуг. Крымның чуруу хөй-ле дөрт булуңчуктардан тургустунган болду. «Ол дөрт булуңчуктар дээрге шөлдер-дир — деп, эртемден тайылбырлады. — Ак дөрт-булуңчук — дүжүдүн ажаап апкан шөлдер-дир, сарыглары — быжыкан тараалыг, удавас ажаар ужурлуг шөлдер, а каралары — чарып каапкан черлер. А бо хем шынаазында хүрең-кара дилиндектерни көрүп тур силер бе? Ол дээрге рис шөлдери-дир».

Дмитрий САСОРОВ,
ПМА-ның корр.

ҮЕ-БИЛЕ ХЫНАТТЫНГАН ХАРЫЛЗАА

Австрияның болуушкуннар-биле байлак төөгүзүнде 1955 чылдың май 15-тиң хүнү онза черни ээлеп турар. Хамаарыштас болгаш демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында Күрүне керээзинге Венаның Бельведер ордузунуң мрамор залынга ол хүн ат салган. Европа дипке чиик эвес айтырыгларның бирээзин дайын соонда таарыштыр шиитпирлээри ынчалдыр доозулган. Доктаамал нейтралитет чуруму сагыырын ол-ла чылдың октябрьда Австрияның чарлааны делегей политиказынга көскү черни ээлеп алыр арганы аңаа берген.

Күрүне керээзинге ат салганы — фашистиг эжелелден австри улустуң хосталгазы дээш, Австрия Республиканың бот-эргезин катап тургузар дээш үр үелиг демиселдиң түңнелидир. 1938 чылдың март хүннеринде Австрияны гитлержи Германияга күш-биле каттыштырып алганын агрессчи үүлгедиишкин кылдыр буруу шаптаан кара чаңгыс улуг күрүне Совет Эвилели болган. 1943 чылдың октябрьда антигитлержи коалиция Декларациязын ССРЭ-ниң негээнин ёзугаар хүлээп алганы чугула үе-чада болган. «Катап тургустунган хостуг болгаш хамаарыштас Австрияны көөр» күзел ол документиде чугаалаттынган. Ындыг документ турбуже барыын талакы күрүнелер бо чурттуң дайын соондагы чаарты тургустунуушкунунуң Австрияның бодунуң эрге-ажыктарынга-даа, ниитизи-биле Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга-даа чөрүшкек ындыг планнарын каш удаа көдүрүп келген. Австрияны, Польшаны, Чехословакияны болгаш Венгрияны каттыштырарының дугайында Черчилльдиң саналы-даа, «Дунай конфедерациязын» тургузарының англи-америк төлевилели-даа, Австрияны Бавария-биле каттыштырарының планы-даа тып-тып кээп тургулаан.

Совет Эвилелиниң чайгылыш чок политиказының ачызында ат салдынган болгаш Европага маргылдааларның база дүшкүүрелдиг чоруктуң үнер дөзү турганындан тайбыңның боттуг фактору болу бээр арганы аңаа берген Күрүне керээзи Австрияның амыдыралынга таарымчалыг рольду ойнап турары ам, 28 чылдар эрткенде, онза тода көступ турар.

Күрүне керээзи болгаш доктаамал нейтралитеттиң политиказы совет-австрия харылзааларының хөгжүлдезинге таарымчалыг эки салдарын чедирген. Ол харылзаалар деңн эргениң болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң, бот-эргениң хүндүлежириниң болгаш бот-бодунуң иштики херектерин холгаарлашпастың принциптеринге таарыштыр тургустунган.

Бөгүн Совет Эвилели — Австрия-биле эң улуг садыглажыкчыларның бирээзи. Ол болза австри рынокка бараан-нар садып турар даштыкы чурттарның аразында 3-кү черни болгаш австри бараанннарны садып алырының талазы-биле 6—7 черни ээлеп турар. Ол чүгле 1981 чылда безин 40 хуу улгадып, 1.361 миллион рубль четкен. Ынчангаш бистиң күрүнелеривистиң аразында бараан саарылгазы үргүлчү өзүп орар.

1981—1990 чылдарда экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш үлетпүрүжү кады ажылдажылганы хөгжүдериниң болгаш ханыладырының дугайында 1980 чылдың январьда Москвага ат салдынган үр хуусаалыг программа ниң талазы харылзааларны улам ынай калбартырының улуг перспективаларын ажыдып турар. Ол программа ниң чурттуң аразынга чүгле садыгның хемчээлин улгаттырарын эвес, харын бүдүрүлге кооперастаашкының таарыштыр тургузарын, үлетпүр объектилерин кады төлевилээрин болгаш тударын база көрүп турар. Белоруссияның Жлобин хоорайынга металлургия заводун 300 миллион ажыг рубль түңге тудар дугайында «Фест-альпине» дээр австри күрүне концерни-биле 1980 чылда керээ чардынган.

Харылзааларның үр хуусаалыг бүдүштүү, оларның доктаамал туруштуу болгаш кайы-даа талага ажыктыы — амгы үеде совет-австри харылзааларны тодарадып турар чүүлдер ол-дур. Ол дээрге Барыын чүкү хаара туткан узамдык кризистиң байдалдарында ол харылзаалар австри республикага онза чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Совет Эвилелинден болгаш социалистиг өске-даа чурттардан чагыглар 15.000 австрилерни ажыл-биле хандырып турар. Социализм чурттары-биле кады ажылдажылганы тургузарынга болгаш калбартырынга австри компанияларның сонуургалдыы ынчангаш таварылга эвес. 1980 чылда 25 австри фирмалар ССРЭ-биле керээлерни бир-ле дугаарында чарлылаан.

Бистиң керээлеривис чүгле экономика шугуму-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Чижээлээрге, ийи чурттуң эртемденнериниң кады ажылдажылгазы чедиишкинниг хөгжүп турар. «Венера-13», «Венера-14» дээр совет космос станцияларынга австри бүдүрүлгениң магнитометрлерин тургускан турганын сагындырарга-ла четчир. «Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганың ачызында Австрия бодунуң космосче баштайгы базымын кылган» деп, эртемнерниң австри академиязының чиңгине секретары Л. Шметтерер медеглээн.

Культура харылзаалары улам улуг утказыг, калбак болгаш кайы-кайызын байыттып турар апарган. Сөөлгү чылдарда делгелгелерни кайбаа-биле солуштуруп, театрлар болгаш музыка коллективтери, спортчуларны арбынныг-биле аргыштырган. Австрияның хүннерин Совет Эвилелинге болгаш ССРЭ-ниң хүннерин Австрияга эрттирери чаңчыл болу берген. Бистиң чурттарывыстың хоорайларының аразында харылзаалар калбарып турар. Эрткен чылын ындыг харылзааларны, аргыжылгаларны Грузияның найысылалы Тбилисиниң болгаш Тироль черниң кол хоорайы Инсбруктуң аразынга тургускан.

Совет-австри кады ажылдажылга эң-не янзы-бүрү талаларда чедиишкинниг хөгжүп турар. Ынчангаш харылзааларның ол-ла бүгү комплекизи чаңгыс аай сорулгага: бистиң улустарывыстың аразынга билчиишкинниң болгаш бүзүрежилгениң быжыглаарынга, оон уламындан Европага тайбыңны быжыктырарынга бараан болуп турар.

Д. ФАЛДЕЕВ.
(СЭТА).

ПКП ТК-НЫҢ ПОЛИТИКТИГ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ХУРАЛЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның Компартиязының ТК-зының Политиктиг комиссиязының аңаа болган хуралынга чуртта иштики политиктиг байдалды анализтээн.

ПКП-ның Чиңгине секретары А. Куньял парлалга конференциязынга хүлээп алган шиитпирлерниң дугайын доптулап чугаалааш, Соцпартияның Социал-демократтыг партия-биле эвилел тургускаш, аңаа үндезилеп чаа чазакты тургузар дээн чоруу Португалияның соңгукчуларының чоокта чаа-ла болган парламент соңгулдаларынга илереттинген күзел-соруунга чөрүшкек боор турарын демдеглээн. Ындыг чазак моон мурнундагы чазактарның Португалияга хоралыг угланыышкынын үргүлчүлээр болгаш чурттуң мурнунда турар берге айтырыгларны шиитпирлеп шыдаар аргазы чок болур деп, А. Куньял үргүлчүлээн.

СП — СДП-ниң чазааның үезинде ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазының болгаш ажыл-ижиниң байдалдары моон-даа соңгаар улам баксыраар, үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга дорайташкын хевээр артар, бичии болгаш ортумак-даа фермерлерниң, садыгжыларның болгаш бүдүрүлге ээлериниң хоозураашкыны үргүлчүлээр. Португалияның экономиктиг байдалы улам-на нарыыдаар апаарынга бүзүрээр бис деп, ПКП-ниң удуртукчузу айыткан. Моон алгаш көөрге, социал-экономиктиг болгаш политиктиг кризис ажып эрттинмес болгаш улам чидигленир.

Ооң соонда А. Куньял 1974 чылдың апрель революциязының кол-кол демократтыг чаалап алыышкыннары — национализацияже, аграр реформазынче болгаш ажылчы чоннарның эргелеринче моон-даа соңгаар халдаашкын кылырынче угландыр конституцияны катап эде көөрүнүң талазы-биле планнарны ажылдап кылып турарынга удурун сагындырган. Конституцияны камгалаары дээш демисел ам база катап бирги черге ниң ужур-дузалыг апарганын ол айыткан.

ПКП-ның Чиңгине секретары бодунуң чугаазының түңнелинде ажылчы чоннарның болгаш оларның авангарды — Компартияның киржилгези чокка чурттуң айтырыгларын шиитпирлеттинер арга чогун демдеглээн.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ДКП-НИҢ СЪЕЗДИЗИ

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Данияның Коммунистиг партиязының XXVII съездизи ажылын үргүлчүлеп турар. Чурттуң аңгы-аңгы девискээрлеринден келген 800 хире делегаттар, партияның хоочуннары, акы-дуңма 29 партияларның төлээлекчилери, оларның аразында СЭКП-ниң делегациязы база, ол съездиниң ажылында киржип турар.

ДКП ТК-ның «Улуг капиталга удур чаңгыс эптиг демисел дээш, тайбың болгаш социализм дээш» деп отчёттуг илеткелин партияның Даргазы Й. Енсен кылган.

Империалистиг бөлүктерниң буруузу-биле делегей байдалы нарын болгаш дүшкүүрлүг болуп артпышаан турар үеде бистер бодувустуң съездивисти эрттирип турар-дыр бис деп илеткелчи чугаалаан. Амгы үеде бүгү ажылчы чоннарның нитти херээ, коммунистиг болгаш социалистиг партияларның кол сорулгазы болза, ядролуг халаптың айыылдыңга удур, тайбың болгаш делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш демисел болур ужурлуг.

Агрессчи империалистиг бөлүктер, шериг чарыгдалдарын доктаамал көвүдедиринче, янзы-бүрү милитаристиг программаларны ажылдап кылырынче ыйыышкыннарны кылбышаан, боо-чепсекти эндере бүдүрериниң чаа айыылдыг дынзыдыышкынын делегейге дөгевишаан, социализм чурттарының тайбың хөгжүлдезин база ол ышкаш хамаарыштас хөгжүлдениң оруу-биле чоруп орар күрүнелерниң сайзыралын баксырадыр сорулганы салып турар.

Мындыг байдалдарда боттуг социализм болгаш Совет Эвилелиниң күчүзү — тайбыңны камгалаарының, кижи төрелгетенниң дайынның күштерин тиилээриниң шиитпирлиг фактору. Ынчангаш бистер ядролуг чепсекти кынчыктырбас талазы-биле демиселдиң тодаргай программазын айыткан Варшава Керээзиниң чурттарының Прага Декларациязын деткип турар бис деп Й. Енсен чугаалаан.

ССРЭ-ниң тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар дугайында сагыш човаашкынының илерели, боо-чепсекти соксаал чокка эндере бүдүрерин болдурбазынче, ядролуг халаптың айыылын чайладырынче угланган боттуг тайбың инициативаларын бистер деткип турар бис деп, Й. Енсен медеглээн. Финляндияның чамдык хөй-нити организацияларының төлээлекчилериниң айтырыгларынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андроповтуң харыыларындан илереп турар совет саналдарга дани коммунистер бүрүнү-биле каттыжып турар. Ол саналдарда ядролуг чепсекти үзүктеп дужурериниң, ядролуг чепсек чок Европаны тургузарының боттуг аргазы болур ортумак ыракшылдың-даа, тактиктиг-даа ядролуг чепсектерден Европа диити бүрүнү-биле хостаарының программазы кирип турар.

Дани коммунистерниң мурнунда турар чугула сорулгаларга доктаагаш, илеткелчиниң онзалап демдеглээни болза, НАТО дээр шериг эвилелиниң агрессчи политиказынга болгаш ортумак ыракшылдың чаа америк ядролуг ракеталарын Барыын Европага сайгара тургузарының планнарынга удур демиселди чорудары чугула.

Иштики политиктиг байдалга илеткелчи доктааган. Улуг капиталдың халдаашкынынга удур, ЕЭН-ден Данияны үндүрер дээш, чазактың чорудуп турары «шыңгыы камналганның» политиказынга удур (ол политика боттуг ажыл төлевирин доктаамал кудуладып, ажылдаар черлерни эвээжедип, чуртта ажыл чоктарның санын көвүдедип турар) демиселди күштелдирериниң чугулазын ол айыткан.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы СЭКП ТК-ның кежигүнү, Латвияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары А. Э. Воос съездиге чүве чугаалап, СЭКП-ниң, оон Төп Комитединиң мурнундан акы-дуңманың байырын съездиниң делегаттарынга, бүгү дани коммунистерге дамчыткан. СЭКП ТК-ның байырлыг чагаазын ДКП-ниң XXVII съездизинге ол дамчыдып берген, съезд ону үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан, ол ышкаш тураскаал белекти база дамчыдып берген.

Съезд ажылын үргүлчүлеп турар.

ОБЪЕКТИВТЕ—ВЬЕТНАМ

Чурт катап каттышкан соон дарый Вьетнамның Коммунистиг партиязы болгаш чазаа чурттуң төп болгаш мурнуу кезээниң кур болгаш куруккан черлерин ажыглаар дугайында шиитпирни хүлээп алганнар. Чүгле ийиги беш чылдың дургузунда безин ол черлерни шиңгээдип алыры-биле бүдүн чартык миллион хире кижи ынаар аъттанып чоруткан. Олар чаа черлерге 300 ажыг улуг-улуг кураажыл-агыйларны болгаш кооперативтерни тургускулап, чурталга бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерни тудуп, оруктарны кылганнар.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар ВСР-же амгы үениң күчүлүг техниказын чорудуп берип, республиканың техниктиг культуралар, ногаалар, тропик чимистери тарып өстүрер черлерни тургузуп ажыглаарынга база ол ышкаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин тургузарынга дузалажып турарлар.

ЧУРУКТА: Зялай-Контум можуда күр-ажыл-агый МТС-иниң механизаторлары.
А. МИНЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ ЭМЧИЛЕРНИҢ РОЛЮ

ЖЕНЕВА, май 13. (СЭТА-ның корр.). Мында Нациялар ордузунда эртип турар Кадык камгалалының бүгү-делегей ассамблеязынга Медицина болгаш кадык камгалалының талазы-биле экспертерниң делегей комители «Улустарның болгаш кадык камгалал албаның кадыкшылынга ядролуг дайынның уржуктары» деп илеткелди киирген. Ол комитетти 1981 чылда Кадык камгалалының бүгү-делегей организациязының шиитпири-биле тургускан, оон кежигүннери 160 чурт болуп турар.

Ядролуг чепсекти ажыглаары бүгү-нити термоядролуг дайынга чайлаш чок чедирер деп, илеткелдиң авторлары демдеглээн.

«Ындыг дайындан амы-тынын оскунарлар Черниң бүгү чонунуң чартык кезии болур» — деп, олар бадыткап турар. Ядролуг чепсектиң халдаашкынынга таварышкан кижилерге дуза чедирери эмин эрттир нарын деп, экспертер санап турар, чүге дээрге эмнелгелер болгаш өске-даа медицина албан черлери үрегдеттинер, медицина ажылдакчыларының чамдык кезии өлүртүр, эм складтары чок кылдынар...

Экспертерниң делегей комитединиң илеткелинде оон аңгыда ядролуг дайынның түңнелинде болгу дег чүүлдерни делгереңгей-биле айыткан: онкология аарыглары көвүдээр, радиоактивтиг хереллеништикинден кижиниң генетиктиг байдалы өскерлир, эпидемиялар тыптыр, санитар-гигиеналыг байдал дыка баксыраар, чүге дээрге чуртталга бажыңнары үрелир, суг дамчыдылгазы сандаң үнер дээш өске-даа.

Бүгү-нити ядролуг дайын агаар-бойдусту, хөрзүнү дедир эгиттинмес кылдыр үрегдээр, канчаар-даа аажок улуг девискээрлер амыдырал чок куруг ховулар апаар. Дириг амытаннарга болгаш үнүштерге канчаар-даа аажок улуг когарал чедиртинер.

Амгы үеде хөй акша-хөреңгини боо-чепсекти эндере бүдүреринге үндүрүп турар, а ол дээрге делегей экономиказынга дыка багай салдарлыг боор, ниитилел мурнунда турар чамдык чидиг социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге шаптык болуп турар. Боо-чепсекти эндере бүдүрүп турарындан кадык камгалалынга, улус өөредилгезинге, социал хандырылгага, культура хөгжүлдезинге чарыгдалдар кызырлып турар.

Бүгүдеге кадыкшылды чедип алырының чугула негелдези болза тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары, аңаа эмчилерниң болгаш кадык камгалалының өске-даа ажылдакчыларының кандыг рольдуг болурунуң дугайында айтырыгны Кадык камгалалының бүгү-делегей ассамблеязы чугаалажып кирипкен.

Г. ДРАГУНОВ.

ДАМАСКЫГА ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ДАМАСК. (СЭТА). Араб чурттарының национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы Сирияның найысылалынга болуп эрткен. «Тайбың дугайында ливан-израиль дугуржулга» дээр төлевилелди чарлаап соонда ол девискээрде байдалды ол чөвүлел хуралга бүгү тала-биле чугаалажып көрген.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери медеглел хүлээп алган. Ливан-израиль дугуржулга төлевилели израиль шериглерни кандыг-даа негелделер чокка Ливандан үндүрерин негеп турар КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелиниң №№ 508 болгаш 509 резолюцияларын-биле бүрүн чөрүшкек болуп турар дээрзин ол документиде онзалап демдеглээн.

АКШ биле Израильдиң сүлчээзинге удурланыышкынны күштелдиреринче, сионисчи агрессорлар-биле демиселди үргүлчүлеп турар Сирия биле Ливанның национал-патриоттуг күштерин деткиириниче араб улустарны медеглел кыйгырып турар. Боттарының хосталгазын болгаш хамаарыштас чоруун арабтар чүгле сырый каттыжыышкынның аргазы-биле харын камгалап болурлар. Бүгү араб улустарның шынчы оңнуу болгаш эвилелчизи Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг дем каттыжылга чурттары-биле эвилелди бүгү тала-биле быжыглаарынче база ол документ кыйгырып турар.

Школа болгаш амыдырал

КҮШ-АЖЫЛГА ДАДЫГЫЫШКЫН

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының часкы, чайгы ажыл-херектери эгелээр үе келген. Оларның хову турлагаларынга кызыл туктар киискип, тракторлар даажы динмиттиг болур. Үстүкү классчыларның бешки күш-ажылчы улдуңу эгелээри ол.

Олар эрткен чылын 6863 тонна сигенни, 4 муң ажыг тонна будук-бүрүнү белеткээн, 160 тонна кукурузаны силостаан. Шупту 63 бригадага 7—10 класстарның 3746 өөреникчизи, 4—6 класстарның 4 муң ажыг кижи чайгы практиказын эрткен.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларынга 1905 гектар черни быжыглаан, олар аңаа тараа культуралары, картофель, кукуруза, хөй чылдыг сигеннер, ногаа тарып өстүрүп турар. Школачыларның хөй кезии бо херекке идепкейлиг киржип келген.

Школачыларны мал ажылынга чаңчыктырып өөредири база чугула сорулга. Бо талазы-биле СЭКП обкомунуң бюрозунуң 1981 чылда үндүрген доктаалы база бар. Аңаа үндезилээш мал ажылынга ажылдаар 30 бригаданы тургускан. ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын боттандырар херекке школалар база улуг хуузун киирер ужурлуг. Школа биле совхоз бүдүрүлге өөредилгезин организастаарынга чугула өөредилге-материалдыг баазаны тургузар. Эге класстардан-на уругларга үнүштер болгаш мал-маган дугайында билиглерни берип, күш-ажылга өөредир, чаңчыктырар.

Бешки улдуң үезинде уругларның ниитиге ажыктыг база бүдүрүкчү күш-ажылының хемчээли калбарар. Баш бурунгаар бадылаан график ёзугаар олар школаларның дуржулга шөлдеринге ажылдаар, ажыл-агыйларга дүжүт, ногаа өстүрер. Үстүкү классчыларны тракторисиин, машина-биле инек саарының мастеринин, электриктиң, мал фермаларының механизаторунуң мергежилдеринге өөредип турар. Ам бригадаларда 30 тракторну, өске-даа дериглелерни быжыглаан.

1982 чылда көдээ ортумак школаларның доозукчуларындан 761 кижи ажыл-агыйларда ажылдап арткан, бир чамдык доозукчулар көдээ ажыл-агыйның өөредилге черлеринче, профтехучилищелерже киргилээн.

Бүдүрүлге бригадаларының киржикчилериниң слёттарын чыл бүрү организастап эрттирип турар. Ооң түңнелинде чемпионнар Бүгү-россия слёттарынга болгаш конкурстарынга киржип, шаңналдыг черлерни ээлеп келген.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының чарыжынга «Ак-Туруг» совхозтуң баазазында ажылдап турар Булун-Терек школазының бүдүрүлге бригадазы тиилекчи болган. Ол ышкаш Сарыг-Септиң № 2, Туранның № 1, 2, Барлык ортумак база Бажың-Алаак школазының бүдүрүлге бригадалары эки ажылдаан. Районнардан Таңды районну мактап болур.

Районоларда тускайлап тургускан күш-ажыл өөредилгезиниң методистери бо талазы-биле улуг ажылды боттандырар ужурлуг. Оларның аразындан Таңдыдан М. Ф. Благининаны, Каа-Хемден А. Г. Орлованы, Улуг-Хемден В. И. Черепанованы, Эрзинден С. К. Сүге-Маадырны, Барыын-Хемчиктен К. К. Иргитти онзалап демдеглеп болур.

Школачыларның арга-арыг бөлүктери бойдус камгалалының талазы-биле ажылдарны чорудуп турар. Ниитизи-биле 27 бөлүкте 1200 үстүкү классчы киржип турар. Уруглар арга-арыгны арыглап, ыяштарны өстүрүп, тарып, харын-даа өрттерни безин өжүрүп турарлар. Бойдустуң аныяк өннүктери 52 муң ыяшты, 17 муң ажыг чадаң ыяшты олурткан, алды скверни, беш дендрарийни, алды аллеяны кылган, беш млн. ажыг чечектерни тарып өстүрген.

Школачыларның күш-ажылчы каттыжыышкыннарында ниитизи-биле 15 муң хире кижи хаара туттунган-даа болза, ук сан эвээш, чүге дээрге бисте 60 муң ажыг школачы бар. Кол-ла чүве бүдүрүлге бригадаларынга болгаш ыяш ажыл-агый бөлүктеринге быжыг баазаны тургузары. Дуржулга ажылынче сагыш салыры чугула. Бо талазы-биле Башкирияның школаларында солун ажылдарны чорудуп турар. Школачыларның хөй-ниити чеменилгезинге хереглээр көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүреринче чамдык черлерде кичээнгей салдынган.

Мурнакчы дуржулгалыг областарның чижээ-биле совхоз бүдүрүлгези биле школаның сырый харылзаазы кончуг чугула. Бөгүнгү школачылар дээрге-ле ажыл-агыйларның бедик мергежилдиг ажылчыннары болур дээрзин чугулага көөр үе келген. Школачыларның күш-ажылын аңаа бир херек чок чүүл кылдыр бодаар удуртукчулар бисте турбас ужурлуг.

Күш-ажылчы кижизидилге айтырыын чугулага көрүп, школа-биле харылзааны эки тургускан ажыл-агый удуртукчулары бисте база бар. Каа-Хемниң «Ленинчи орук» совхозтуң директору А. А. Моргун шак ындыгларның бирээзи. Ооң ачызында Сарыг-Сепге школачыларның күш-ажылчы каттыжыышкыннары чарышка тиилекчилер болуп, мактадып турар.

«Кызыл тараачын» совхоз Туран школалары-биле, «Барлык» совхоз Барлык школазы-биле, «Тоора-Хем» совхоз Азас школазы-биле аразында быжыг харылзаалыг. «Тоора-Хем» совхозтуң директору В. Ч. Куулар школаже улуг кичээнгей салып турар. Ында бүдүрүлге бригадазы (удуртукчузу В. В. Яровой) чыл дургузунда үзүктел чок ажылдап турар. Уруглар кыжын малчыннарга дузалажып, тараа болгаш ногаа культураларын өстүрерин өөренип, техниканы башкарарын чедип ап турарлар.

Ындыг чижектер-биле черге лештир күш-ажыл өөредилгезинге таарымча чок хамаарылгалыг удуртукчуларның бары хомуданчыг. «Россия» совхозтуң баазазынга турар ужурлуг Владимировка школазының бүдүрүлге бригадазының ажылын экижидер дугайында чугаа сөөлгү элээн каш чылдар дургузунда чоруп турар. Совхозтуң директору Ю. А. Клепиков «өөреникчилер бригадазынга быжыглаар артык специалистер, механизаторлар чок» деп турар. Көдээге чугула кадрларны дарганнап өстүрериндең ойталап турар болганынарда, эш директор, силерге доктаамал ажылдаар специалистер турары берге. Школа директору В. В. Лобанов бүдүрүлге бригадазының ажылынче база-ла кичээнгей салбайн турар. Тес-Хемниң школалары-биле ында ажыл-агыйларның харылзаазы кошкак.

В. Н. Винников «Улуг-Хая» совхозтуң директору болуп хөй чылдарда ажылдап келген. Өөреникчилер бригадазынга дузаларын каш чыл улай аазап турар, ынчалза-даа оон чүү-даа бүтпээн. Кандыг-даа айтырыгга хамаарыштыр сагыш амыр болуру дээрге-ле кижиде багай тала-дыр.

Школачыларның күш-ажылчы каттыжыышкыннарынга кол рольду школа ойнаары чугаа чок. Ажыл-агыйлар-биле чарган керээлерин үспейн, көрдүнген ажылдарны кылыр апаар. Бай-Хаактың ыяш ажыл-агыйы школачыларны ажылче чедирер автобусту берип турда-ла, ынаар баар школачылар тывылбаан, шак ындыг фактылар база бар.

Дуржулга станциязы Сосновка школазынга дуза чедирерин моон мурнунда чылдарда шала кошкак чорудуп турган болза, ам херек ындыг эвес. Бригада төвүн туткан, черни, техниканы быжыглаан, урезинни, техниканы берген. Бо чылын автобусту база бээр деп турар. Ам хамык ужур — школачыларның эки ажылдаарында.

Күш-ажылчы каттыжыышкыннарны организастап турары Туранның школаларындан аңгыда нити районда багай. Олче кичээнгей салза чогуур.

Бистиң школачыларывыс күш-ажылчы дадыгыышкынны ап, төлептиг хамаатылар кылдыр өзер, кижизиттинер ужурлуг.

М. ФИЛИМОНОВА,
Н. ЖАВОРОНКОВА.
Аныяк натуралистер станциязының методистери.

АМЕРИКАНЫҢ КАТТЫШКАН ШТАТТАРЫ. Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадыр, ядролуг дайынны болдурбас деп американнарның негелделеринге америк эрге-чагыргалар кадыг-дошкун дерзиилээшкиннер-биле харылап турар. Дайынга удур демисежип үнүүшкүннерниң киржикчилерин коргударын оралдашкаш, полиция оларга удур дерзии күш-күчү ажыглап, массалыг тудуп хоругдаашкыннарны кылып турар.

ЧУРУКТА: дайынга удур шимчээшкинниң киржикчизи, бертик-бежел кижилер тергежигежинде чыпшыр шарыттынып алган кижини тудуп хоругдап алган аппар чыдары. Ливермор (Калифорния штат).

АП — СЭТА-ның фотозу.

ШАҢНАЛДАРНЫ — МААДЫРЛАРГА

Липецк областың Лев Толстой суурнуң чурттакчылары Б. Поляков, М. Решетов, И. Вдовин оларга Ленин орденнерни тывыскан. Олар ук шаңналды Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында чаалап алган. Дайынчы шаңналдарның ээлерин тыварынга түс чер школазының кызыл исчилери дузалааннар, олар боттарының чаңгыс чер чурттугларының дугайында материалдарны Алдар музейинге чыып турарлар.

Иван Яковлевич Вдовинниң дугайында дыка солун чүүлдерни уруглар билип алганнар. Ол «Нормандия-Неман» деп ужарчүүл полугунуң составынга дайынчы операцияларга киржип турган болгаш дайынны Ыраккы Чөөн чүкке доскан. Совет алды, француз ийи орден-биле ол шаңнаткан. Дайын соолуунде шаңнаан Ленин орденниң дугайында Вдовин билбээн. Ол балыглаткаш, оон сегип үнгеш, өске кезекке албан эрттирип турган. Ооң чаңгыс чер чурттуглары Б. Поляков, М. Решетов олар база шак ынчаар дидим дайылдажып турганнар.

Ю. НИКОНОВ,
СЭТА-ның корр.
Липецк.

● ● ●

ХҮЛЭЭП АП ЭГЕЛЭЭН

ГУРФУЗ. (Крым область). (СЭТА-ның корр Л. Рябчиков).

Адыг-дагның эдектеринге эртенги ыржымны горнуң үнү үрепкен. Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг «Артек» пионер лагериниң чайгы ээлчээниң ажыттынганын ол үн бадыткаан.

Дөрт муң ажыг уруглар ол кадыкшылга черинге дыштаныры-биле чедип келгеннер. А 1925 чылда ук лагерьге парус пөзүнден кылган дөрт майгын турган, ам ак-ак корпустар хүннээректээн эрикти дургаар 7,5 километр черже шөйлүп чоруткан.

Ленинчи комсомолдуң шефтеп турары ол лагерьниң тудуу уламчылавышаан. Чоокта чаа аңаа спорттуң оюн хевирлериниң улуг залын ажыглалга киирген. Чайын аңаа комплекстиң ийиги ээлчээ база немежир, ында эштир ийи бассейн база бар.

«Артектиң» аалчылары дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның оруктары-биле походтаар. Маадыр хоорай Севастопольче экскурсияларны, судноларга эжиндирер, спортчу маргылдааларга киржир. Партияның хоочуннары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, космонавтылар-биле пионерлер ужуражырлар. Даштыкы чурттарның бичии хамаатыларынга солун программаны белеткээн.

Кара далай кыдыында кайгамчык ол черге бо чайын 20 муң чаштар дыштаныырлар.

● ● ●

КӨЖЕ БЕРГЕН САДТАР

БАРНАУЛ. (СЭТА-ның корр). Сибирьниң академик М. А. Лисавенко аттыг сад ажылының эртем-шинчилел институдунуң специалистери кат-чимис болгаш чечек үнер үнүштерниң дөстерин бистиң чуртувустуң дыка хөй булуңнарынче база даштыкы чурттарже чоруткан нар.

Берге байдалдарга өзүп келген ол үнүштер даг чериниң агаар-бойдузун, өл-шыкты, изиг хүннү белени-биле шыдажып эртерлер. Ылаңгыя чыжыргананы, инек-караан чагынчылар хөйү-биле ап турарлар.

Алтайның эртемденнери сөөлгү чылдарда үжен ажыг чаа сорттарны өстүргеннер. Институттуң лабораториязын, оон селекция кылып чорудар участоктарын, питомниктерин, дуржулга-бүдүрүлгениң үш ажыл-агыйының плантацияларын Сибирьниң кол сады деп адап турар.

Уралдың, Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Сибирьниң садтары чүс муң ажыг гектар шөлдү ээлеп турар.

ЧҮРЕКТЕ ИДЕГЕЛ

Бажымдан будумга чедир эскет чоктап элээн көргүлей-дир. Менээ ыңдазында эпчогу кончуг болду.

— Силерни каш-даа катап көргүлээн кижи-дир мен. Чайгы, кышкы дыштанылгалар үезинде поездилеп, самолёттап чоруп турган, чеже-даа таварышкан ышкаш-тыр бис.

— Ындыызы ол ыйнаан.

— Адыңар кайызы ирги, дуңмам?

— Долгар дээр, а силерни?

— Николай Эртине.

Ооң кеттингени кедергей силиг. Хевир-сыны дорт, шилгедек, ак арын-шырайы бодамчалыг, алыс аажы-чаңында бир-ле чүвени чажырганзыг кижи болду. Чугаа эгелеп чорда, сестра мени кыйгыра берди. Туруп кээримге, ол база тура халааш, менче узун салааларлыг холун суйгаш, карактарымче эргелип-биле көргүлээш, дүрген сегиримни күзеди. Ооң дыңзыг туткан холдарындан салааларым дызырт кынды. Бар чоруй, хая көрүндүм. Ол турбушаан хевээр. Та чүге чүве ийик, хүлүмзүрүпкеш, эргилгеш, чоруй бардым.

(Уланчызы. Эгези № 113 «Шында»).

Палатага келгеш, орунга чыдып алдым. Элээн сеткил оожургадып чыдыр мен. Ынчап чоруй карактарым шимдиниптеримге, демги чаа таварышканым кижи сагышка катап кирип, көстүп кээр болду. Өске кымга-даа эвес, сөглеттинмээн, уттундурбас ынакшылым — башкым Доржу Комбуевич. Оомну аңаа кажан-даа чугаалап көрбээн мен. Ол менден назы-хары ыракта улуг, өглүг-баштыг-даа болза, менээ эң-не эргим болуп келген болгаш, өске кым-даа сагыш-сеткилимге турбаан. Ынчалза-даа ам кээп чаңгыс-ла шала-була көргеним кижиниң дугайында бодагылап чоруур болу бээр деп кым сагынган боор. Мындыг чорук кижиниң шынчы сеткилинге ёражок-ла чүве-дир ыйнаан.

Эргим эжим, чүнү кылып, канчалзымза, бо бүгү чоруктан адырлыр дээр сен? Сенден өске кым-даа менээ сүмелей албас.

Сээң Долгар.

Экии, эргим эжим, Дарый!

Найыралдың чылыг сөстүг чагаанга улуу-биле четтирдим. Бис чаа, делгем чырык класстарлыг школаже кирдивис. Олче кирер дээш хөй ажылдарга кириштивис. Мен суг ёзулуг маляр болган мен. Чүнү кылбадывыс дээр. Чаа школага ажылдаарга таарымчалыг, уругларның-даа, башкыларның-даа сагыш-сеткили хөглүг, өөрүшкүлүг боор чүве-дир. Школага келбес ада-иелерниң чамдыктары уругларының кичээлдеринге, хуралдарга көстүп кээр апаргылаан.

Менде суурларның сес чыл школаларындан келгилээн уруглардан тургустунган холушкак класс бар. Өөреникчилерниң алган билии, аажы-чаңы янзы-бүрү. Өштүг-биле дөмей-ле «берге» кижизидилгелиг дээр учётта турар оолдар бар. Мында хоочун-даа, макталдыг-даа башкылар хөй. А ындыг өөреникчилерни албас боор чүве-дир. Бергезимээр класс алдым, биргээр чугаалаарга, аарып-аржып турган кижи-дир деп-даа бодавас. Ажыл дээрге берге. Өскелерден дорадаан эвес мен, шыдавыже ажылдаар апаар.

Сээң чамдык барымдаа кылган чүүлдериң-биле барык-ла чөпшээрежир мен. Ынчалза-даа ындыг чүүлдер кижи болганның чурталгазынга удуртулга эвес-ле болгай. Чүге дээрге, амыдыралга кандыг-даа таварылга, өскерилгелер турар апаар чүве ыйнаан.

Мен база Доржу Комбуевичиниң кижилерниң өөредилгезин, келир үези дээш хөй чүвени кылганын болгаш кылып чоруурун, база сагыш-сеткилиниң шынчы бедиин билириндеы ангыда, ооң хууда амыдырал-чурталгазын база сонуургап чораан болгаш, кайын билбес кижи деп мен. Ынчангаш мен башкымга ооң өөреникчизи болгаш, ынак мен. Ол мээң сеткилимде чырык, чүрээмде идегел-дир.

Аңаа удурланыштыр Николай Эртине дээрге мырыңай сыр өске кижи-дир. Ында соокзумаар сеткилдиң болгаш дошкун ширииң күзел-сорукнуң каттышкан бир мөзүзү бар. Ону мен ооң кижиже ээлдек хүндүлел-биле көөрүнден ангыда, кижиде сула болгу дег чүвениң демдектерин арай кочулаанзыг байдал-биле көре каапкаш, бүдүү эскет чогу-биле сагындырып каарын эскердим. Ол ышкаш амыдыралдың берге болуушкуннарын ыяап болур таварылга-дыр дээш тооксавас. База бир ооң онзагай чүвези — чурталгага херектиг чүвелерни белени-биле тып билири. Ооң бодунуң тускай эртеми садыг херээ болганда, чүвениң бараанчыды сайгарып көөр хевир бар. Черле чиктиг кижи. Ону холга ап, ооң-биле деңге туржур кижи болза, ооң эки кижи үнүп болгу дег. Мен бот хууда ону сонуургап турарымны сенден чажырбас мен. Ол боду база мени сонуургап чорууру илден. Ынчангаш ооң-биле чоорту таныжа бергеннимни бодум безин эки эскербедим. Кижилерниң салымы деп чүве ол ыйнаан.

Бир катап Эртинени авам-биле таныштырар ужурга таварыштым. Ол бодунуң чугаакыры-биле болгаш ажык сеткилдии-биле эрги таныштарында келген ышкаш чаңнап турган. Ынчалза-даа авам оон-биле эвээш чугаалажып, соок байдал-биле ужурашкан. Олар бот-боттарынга, та чүге-ле чүве ийик, таарышпайн бардылар. Азы Эртиненин талазындан авамны аңаа бир кедээ башкы кылдыр кыдыра көргенин авамның эскерип кааны база чадавас. Бо чорук мээң сеткилимге дыка эпчок болуп, сеткилге бир-ле шаар артып калган ышкаш болду.

Ынчалза-даа мээң күзелим Эртиненин эки талаларын авам билип, чедип алыры. Сен чүү деп бодаар сен? Моон соңгаар чогум чүү болуруң эки билбейн тур мен. Амгы хүннерде мээң амыдыралымда чамдык болуушкуннар мындыг-дыр, эш. Эргим эжим, Дарый сээң биле кады турган болзумза аар.

Сээң Долгар.

Эргим Дарый!

Сээң мурнуңга эш хууузу-биле улуг буруулуг болдум, чагааларыңны кашты-даа алгылааш, ол хирезинде каш айлар эрткиже харыылап шыдавадым. Чүвениң ужурун угааннныг кижи даап бодап-ла тур боор деп идегедим.

Хууда чурталганы тургузары, келир үеде ажы-төлдүң нези болуру — амыдыралдың чаналгазы деп хүлээп көрүп, ону күзээр апаар чүве-дир. Ындыг салым херээжен кижиге таваржып кээр, харын амыдыралдын бир чайлаш чок болуушкуну дээрзин кым билбес боор. Өскээр чугаалаарга өг-бүле амыдыралын бот-боттарынга таарыжып тыпчып алган ийи кижи боттары тургузары ол чүве ыйнаан. Оларның аразында изиг ынакшылы бот-боттарынга шынчызы-биле каттышкан күш-ажылы чоннуң нити херээнге каттыжып турда, ынчан аас-кежиктиг чурталга улам ыңай улажыр деп бодап чоруур мен. Чогум чүнүң-биле эгелээрин эки билбейн тур мен. Улустуң ажы-төлү эртем бүрүзүнден амыдыралда чүвениң ужурун бичии-даа болза, билип алзын дээш, өске башкы эш-өөр-биле кады бүгү аргаларны херегле, удуур үйгүм безин четче удуваан, кызып ажылдап-ла тур мен. Өөреникчилерни амыдырал-чурталгада, өскээр чугаалаарга, өг-бүледе кижизидилге байдалы янзы-бүрү болур. Салым-хуунуң таварылгаларындан-даа, ада-иениң аразында найыралының эптерелинден-даа хамааржыр. Кижиниң сеткилинге хомуданчыг-даа чүвелер болгулаар.

Мээң ажылдап, харыылап турар клазымда интеллигент улустуң өг-бүлезиниң оглу бар. Ону Мерген дээр, өөредилгези болгаш чуруму эки турган. Сөөлгү үеде ооң өскерлип, кичээлдер үзер, өөредилгезинче кыспазы кезулдүр-ле илереп келген. Харын-даа чурум үреп турарының дугайында дыңналып турар апарган. Ол дээрге элээди оол ышкажыл. Мээң клазымда өөредилгезинге эки, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг оолдар, кыстар хөй. Оларның кирижилгези-биле чүнү-даа кылып аптар чүве болгай. Тос классчылар дээрге элээдилер ышкажыл. Олар-биле амыдырал дугайында, сеткил хандыр чугаалажып-даа болур. Мээң клазымда оолдар, кыстарның хөй кезии — трактористер болгаш чолаачылар. А Мерген дээрге школада өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының эки дээн трактористериниң бирээзи. Оон-биле кады чуруру кончуг эки болгаш класстың хана-солунунуң редактору-даа турган. Сөөлгү үеде ооң ынчаар өскерилгенин амыдыралдың чамдык дүрүм ёзугаар болуушкунунуң дээжи кылдыр бодап турган мен. Шынап-ла, сонуургалдыг уруу база бар чүве. Олар аразында харылзаазын менден чажырбааннар. Мен база бүдүү хайгаарап турган мен. Бот-боттарынга олар өскерилбээнин ылап. Бодаарга, оолдуң өг-бүлезинде бир-ле эпчок чүве бар хевирлиг апарган. Бир катап Мерген арага ижипкен болду. Мен чүвениң бир чажыдын ооң оңнүгү Лизаның чамдык сестеринден илип аптым.

Ол Ондарларның өг-бүлези-биле эки таныш эвес-даа болза, оларның чурттап турар бажыңынга безин ажыл аайы-биле каш-даа чоргуладым. Өг-бүледе чаңгыс-ла оол бар. Ада кижи Балчый Балданович — зоотехник, а ие кижи Өнермаа Сереновна — кижи эмчизи, чайызы-даа дээди эртемниг, культурлуг кижилер чораан.

Кажан ол өг-бүлениң дугайында, Өнермаа Сереновнаның дугайында аңаа эмнедип турар херээженнерниң безин хоп-меге чугаалары бүдүү дыңналып турар апарганда, өг-бүлениң эр ээзиниң арагалаары көскү апарганда, оларның оглунуң чурум үреп турарын чугаалажыр дээш барган мен.

Эжикти соктаптарымга, дораан-на Өнермаа Сереновна уткуй келди. Мендилештивис. Эмчивис мени манап-ла олурган чүве ышкаш:

— Че, чүнү үүлгедип алгандыр киживис, дуңмам?— деп, шынап-ла, мээң келген херээмни өттүр билип айтыра-дыр.

Оларның кара чаңгыс эргечассыг оглу — Мергенниң сөөлгү үеде өөредилгезиниң кошкааның, чуруму көскүзү-биле баксыраанын, ооң оозун чамдык кижилерниң ажыглап турарын чугаалап-ла бердим. Ол ышкаш кандыг хемчеглер ап турарымны база.

— Мен үргүлчү чалалгаларга баргылаар болгаш, чамдыкта бергедээн аарыг кижилер чаңынга ур болгулааш келиримге, бажыңга келбээн болур оол-дур, а ачазын мырыңай тоовас болган.

— Оглуңарның хенертен ынчаар өскерлип турарының чылдагааннарын нези кижи билир боор силер, Өнермаа Сереновна?— деп, чүвениң бир талазын билзимзе-даа, билбээченнеп айтырдым.

Ол кезек када чүве ыттавайн олурган, мээң айтырыымга харыыларны өске өрээлден эккээр дээн чүве ышкаш тура халааш чорупту.

— Тыва кижилерниң чаңчылында өгге кирген кижи аак эрин ызырар чүве болгай, бээр келиңерем, Долгар Оюновна — деп чалай-дыр.

А. АРАПЧОР.
(Уланчылыг).

БИСТИҢ КОЖАЛАРЫВЫСТА

Минусинск районнуң Тесь суурда улустуң чурук галереязы ажыттынган. «Искра Ленина» колхозтуң ажыл-ишчилери улуг-улуг залдарлыг бажыңны тудуп берген.

Амгы үеде ооң фондузунда 140 чурук, 130 хире графика болгаш скульптура ажылдары бар. Чоокта чаа Красноярскиге болуп эрткен чурулга уран чүүлүнүң неделязының хүннеринде ук чогаалдарны РСФСР-ниң Чурукчулар эвилели аңаа белекке берген.

Көдээниң чурук галереязынга улус-чон үзүктелбес. Түс черниң чурттакчылары, районнуң өске суурларының, Хакасияның, Тываның, Красноярскиниң, Сибирьниң өске-даа хоорайларының аалчылары ону сонуургап көрүп турар. Совет кижилерниң маадырлыг күш-ажылын, төрээн черинге оларның ынакшылын ында чуруктарда болгаш скульптураларда көргүскен.

Бо суурга улустуң чурук галереязын ажытканы таварылга эвес. Сибирьге шөлүлгеге тургаш, В. И. Ленин аңаа ийи катап чораан. Ол төөгүге кирген. Тесьтиң чурттакчылары Ильич дугайында тураскаалды хумагалыг кадагалап турарлар. Бодунуң черинин, колхозунуң байлаан көвүдедир, улуг Ленинниң чагыгларын күүседир дээш, олар бүгү-ле чүүлдерни кылып турарлар.

Ю. ГУРЫЛЕВ.

ЧУРУКТАРДА: чурук галереязында.
Н. ЛОПАТИННИҢ фотолары.

«Шынга» чагаалар

ЧОНГА БАРААЛГАП

Бистиң «Ак-Туруг» совхозта Культура бажыңында «Малчын» агитбригада ажылдап турар. 8 кижи киржикчилиг ол агитбригада парткомнуң, профэвилел комитединиң тускай бадылап кааны сценарий-программалыг болгаш маршрут-графиктиг. Агитбригада совхозтуң малчыннарынга, фермага, хову турлагларында механизаторларга аалдап барып турар. Сценарий-программада Аъш-чем программазын боттандырарынга хамаарыштырган болгаш совхозтуң мурнакчыларын алгап-йөрээп база ол ышкаш арагалаар, ажылшагы үзер, ажылдавас кижилерни сойталаан тускай көргүзүглер бар. Бистиң агитбригада «Агитбригада—83» деп район көрүлдезинге эки ойнааш, районнуң агитбригадалар аразынга 2-ги черни ээлээн, 2-ги чергениң дипломун болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткан.

Агитбригада чүгле совхозтуң ажыл-ишчилеринге эвес, кожазы совхозтарның ажыл-ишчилеринге база аалдап чоргулаан. Чижээлээрге, бистиң «Ак-Туруг» совхоз-биле чарыштыг Жданов аттыг совхозка, Чаа Чаа-Хөлге, Арыг-Үзүүнге болгаш Таңдыда Сой суурнуң чурттакчыларының чалааны-биле оларга база барып ойнап чордувус. Удавас чаа программа-биле бригадаларга, малчыннарга, кыргызда пунктуларынга ойнаар бис.

К. ОЮН.
«Малчын» агитбригаданың удуртукчузу.
Улуг-Хем район.

УРУГЛАР АНСАМБЛИ

«Радость» ансамбльде 80 ажыг оолдар, уруглар кирип турар. Ында 7-ден 15 хар чедир назылыглар. Кызылдың № 1, 2, 3, 4, 7, 14, 15 школаларның өөреникчилери кирген. Ансамбльдиң удуртукчулары—мергежилдиг специалистер. Бо ансамбльге уран чүүлче эге базымнарны эрткеннер өөредилгезин оон ыңай уламчылап-даа турар.

Ансамбль Кызылдың өөредилге, албан черлеринге, хоорай чоогунда ажыл-агыйларга оюн көргүзүп чоруп турар. Совет Тываның 40 чылынга уткуштур «Радость» ансамбль программазын чаартып турар. Уруглар ырлап, таңцылап турар, оларның аразында хомустап-даа турарлар бар.

Чоокта чаа уругларның солун концертин Таңдыда Дуржулга станциязынга көргүскен.

Р. ТОЛЗАТМАА.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Башкылар билин бедидер институтка математика башкыларының методиктиг каттыжышкынының удуртукчуларының семинары эрткен. 6-10 класстарга геометрияның чаа ному-биле чедиги класска башкылаарының методиказын сайгарган. Математика кабинединиң эргелекчизи И. И. Соколованың илеткели солун болган. Кызылдың № 3, 7, 11, 14, 15, школаларынга математиканың көргүзүг кичээлдери болган. Семинарның түңнелинде дуржулга солушкан.

О. КУУЛАР,
методист.

БАЗА КАТАП УЖУРАШКЫЖЕ

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, тыва эки турачы Баян Баянович Тюлюш-биле Шамбалыг школазының 5 «а» клазының өөреникчилери төөгүлүг тиилелгениң 38 чылынга тураскааткан ужуражылганы эрттирген. Класстың удуртукчу башкызы, «Улус өөредилгезиниң тергиини» херек демдээниң эдилекчизи Галина Комбуштаевна Ондар «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан» деп темага эртер класс шагынга чалаткан ада-иелерниң, башкыларның четкилеп келгенин дыңнаткаш, дайын хоочунну Баян Баяновичиге сөс берди.

1943 чылда тыва эки турачыларны Украинаның эжелеттирген хоорай, суурларын хостаары-биле чоруткан турганын, Совет Армияның немец фашистерни Украинадан үндүр сывыртап, чок кылып арыглаарынга киржир аас-кежиктиг болганын хоочун чугаалап берген. Класска олурганнардан шимээргээр, шимчеш дээр безин кижи чок болду. Дөскел чоктар безин вастарын аазадыпкан дыңнап олурганнар. Дайын шөлүнге тулчуушкуннар канчаар чоруп турганын, оон соонда аар балыглаттырганын, госпитальга эмнеткеш, оон Тываже ээп келгеш, тайбың күш-ажылче киргени-биле хоочун сактыышкынын доосту. Украинаның Деражно суурун, Ровно, Дубно хоорайларын хостажырынга киришкен хоочун дайынчывыска, ам бо хүнде хүндүлүг аалчывыска чоргаарланып олурдувус.

Ол класс шагынга эки турачы Баян Тюлюштү отрядывыстың хүндүлүг пионери кылдыр хүлээп ап тура, өөредилгеге, күш-ажылга чүткүлдүг, хөй-ниитичи болуруң бешки классчылар хоочун дайынчының мурнунга даңгыраглааннар. Эки турачы школага кээп турарын, отряды-биле доктаамал харылзааны быжыктырарын аазаан.

Пионерлер класс шагынга эки белеткелдиин көргүзүп, дайынчы ырларны, шүлүктерни аалчыга, ада-иелерге болгаш башкыларынга бараалгаткан.

Темалыг класс шактарын эрттиреринге Галина Комбуштаевнаның дуржулгазы улуг. Чижээлээрге, «Бистиң пионержи сөзүвүс» деп темалыг отряд чыыжы, «Культурлуг кижи деп кандыг кижил?» деп беседа, «Хлебтиң үнезин бил!» деп класс шагы өөреникчилерниң сонуургалын, идепкейин хайныктырган. Класс шагын ооң темазынга дүүштүр дерип, шимеп, үлегер домактар болгаш өске-даа чүүлдер-биле өөреникчилерниң кичээнгейин улгаттырып турар. Бо удаада база плакаттар, чуруктар долу болду.

Галина Комбуштаевнаның клазы өөредилге, кижизидилге талазы-биле школада эки класстарның бирээзи. Удуртукчу идепкейлиг, сагынгыр, тывынгыр болурга, өөреникчилери база бүгү тала-биле сонуургалдыг болур-дур. Башкының ажылынга моон соңгаарда улуг чедиишкиннерни ада-иелер, уруглар күзеп турар.

С. МОНГУШ.
Кызыл район.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Грузин ССР-ниң улустуң артизи М. Яшвили скрипкага ойнаар. 9.10 — «Будильник». 9.40 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 10.40 — «Кадыкшыл». 11.25 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 11.55 — «Көдээниң шагы». 12.55 — «Музыка киносуузу». 13.25 — «Путёвка в жизнь». 14.10 — Кукрыниксыларның чурулга уран чүүлү. 15.10 — Киножурнал. «Шуптузун билип алыксап тур мен». 15.25 — Уругларга уран-чечен телефильм — «Я ваш родственник». 16.30 — «Аян-чорукчулар клуву». 17.30 — «Кижи дугайында сагыш салыышкыны». «Олла черинге шиитпирлээр» деп бөлүк дамчыдылгалардан. Украинаның партия болгаш совет организацияларының ажылчы чоннарның чагааларын, саналдары болгаш хомудалдары-биле ажылының дуржулгазындан. 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45 — «Делегей панорамазы». 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Москваның сылдыстары» деп уран чүүл фестивалының түнел концерти. Кремльниң Съездилер ордузундан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.30 — Концерттиң уланчызы. 22.30 — Футбол дугайында дөпчулал. 23.00—01.05 — Бокска Европа чемпионады.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20—«Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 65-ки армияның хоочуннары-биле ужуражылга. Аңаа Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры армия генералы П. И. Батов киржир. 15.35 —«Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 16.35 — Черге, дээрге болгаш далайга. 17.05— 40 чылдарның пионерлериниң дугайында дамчыдылга. 18.05 — ССРЭ-ниң улустарының VII Чайгы спартакиадазы. Марафон чарыш. 18.35 — «Жан-Кристоф». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. 19.30 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалары. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» 20.15 — Делегейниң чадаг-терге чарыжы. 20.30 — Чурукчулар дугайында чугаалар. Д. Жилинский. 21.00 — «Үе». 21.30 — 23.00 — «Бир ынакшылдың төөгүзү». А. П. Чеховтуң чечен чугааларындан тургускан уран-чечен телефильм.

МАЙ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Концерт. 9.40 — Уругларга фильм: «Я ваш родственник». 10.45 — «Диргиг амытаннар амыдыралы». 11.45 — Телемедээлер. 11.50 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Комсомол — мээң салым-чолум». Документалдыг телефильмнер. 15.35 — Тележурнал. 16.20 — Объектив. 16.50 — Концерт. 17.15 — Анри Барбюстуң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга дамчыдылга. 17.45 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — «Хөглүг нотажыгаштар». 18.15 — Эртем-нептереддиг фильм. 18.30 — «Бистиң сад». 19.00 — «Күш-ажылы дээш — ат-алдар». 19.30 — В. А. Моцарт. Скрипкага болгаш альтыга соль мажор дуэт. 19.50 — «Вечный зов» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң ийиги кезээниң 4-кү сериязы — «Противостояние». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Актёрнуң уран чүүлү. Салым-хуулар болгаш рольдар». 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—23.35 — Москва хоорайның куравтоинспекциязының дугайында документалдыг телефильм.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Орус чугаа. 12.35 — Эртем болгаш амыдырал. 13.05 — Ада-чурттуң Улуг дайынының шүлүк чогаалдары. 13.50 — Башкыга — музыка кичээли. 3-кү класс. 4-кү дамчыдылга. 14.45 — Всеволод Гаршинниң дугайында сактыышкыннар. 15.45 — «Авача вулканы». Эртем-тайылбырлыг фильм. 15.55 — Телемедээлер. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. 18.15 — «СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга». 18.40 — Киножурнал. 18.50 — «Күш-культуржуларга сүмелер». 19.00 — «Азия төвү». 19.30 — Документалдыг фильм. 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». 21.35 —«Взрослый слон». Уран-чечен фильм. 23.05—23.25 — С. Слепокуров баянга ойнаар.

Тываның ырак-узак районнарының чурттакчыларынга «Экран» системаның расписаниези: дамчыдылгалар хүннүңне бирги программа-биле 14 шак 15 минута турда эгелээр.

КИНО

МАЙ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Двенадцать месяцев» 10.00, «Грачи» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Максимка» 9.30, «Не хочу быть взрослым» 11.10, 14.30, 20.30, «Родился я в Сибири» 12.50, 16.10, 18.00 шактарда.

«ВОСТОК»: Мультсборник 10.00, «Приказ: огонь не открывать» 12.00, 18.00, «Приказ: перейти границу» 14.00, 16.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ночь коротка» 11.00, «Избранник Великого духа» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Рядовой Александр Матросов» 14.30, «Чужой» 16.00, 19.00 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттаар, хадывас. Дүне 0—5 градус, хүндүс 23—28, а чамдык районнарга 10—15 градус чылыыр. Кызылга бичии булуттаар, хадывас, дүне 0—2 градус, а хүндүс 24—26 градус чылыыр.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1624.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00272